

Ойлик ижтимоий-маърифий журнал 1436 йил Жумадос соний 8-сон

Тафсир

18. «Улар чумолилар водийсига келганларида, бир чумоли: «Эй чумолилар, масканларингга кининглар, Сулаймон ва унинг лашкарлари билмасдан сизларни эзиб юбормасинлар», деди».

Ҳагис

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллат аёлларга ўхшаб либос кийган эркакни ва эркакларга ўхшаб либос кийган аёлни лаънатладилар».

Ҳикмат

Макаримул аҳлоқ қуйидаги ўн хислатдан иборатдир: саховат ва ҳаё, ростгўйлик ва омонатни жойига бериш, камтарлик ва рашк, шижоат ва ҳалимлик, сабр ва шукр.

Фикҳ
«Хулӯъ - боин мадоқдир».
Чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллати
хулӯъни бир боин мадоқ, хусообгарандир. «Бедга
(хулӯънинг) бадағини бериш вожиб бўлган».

**БОШҚАЛАРГА ЎХШАШ
ВА ҚАЛБАКИЛИК ҲАРОМ** 10

ИСЛОМ, ИЙМОН ВА АМАЛ 13

**ОЛИМЛАРНИ ЯХШИ КЎРИШ
ИЙМОН АЛОМАТИ...** 17

**ҲАФСА БИНТИ УМАР
РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲО** 21

**УЛАР БЕҲУДА НАРСАЛАРДАН
ЮЗ ЎГИРУВЧИЛАРДИР** 25

**МАДДОҲЛАРНИНГ
ЮЗИГА ТУПРОҚ СОЧИЛУР** 26

МИЛЛИЙ ЛИБОСЛАР ТАРИХИ 31

ХУШРЎЙЛИК СИРЛАРИ 33

«ОМИНА» ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛИНИНГ
ҲАЙЪАТ АЪЗОЛАРИ:

*Муяссар Қаюмова
Гўзал Дадамұхамедова
Ирода Аҳмедова
Назокат Қосимова
Дилафруз Юсупова
Одинахон Муҳаммад Юсуф
Гулнода Мўминова
Зарнигор Аҳмадалиева
Умму Муҳаммад Билол*

Дизайнер: Равшан Маликов

Электрон манзил: muslimalar1@gmail.com

15. «Батаҳқиқ, Биз Довуд ва Сулаймонга илм бердик. Икковлари: «Бизни кўпгина мўмин бандаларидан афзал қилган Аллоҳга ҳамд бўлсин», дедилар».

Дарҳақиқат, Аллоҳ таоло ҳам Довуд алайҳиссаломга, ҳам Сулаймон алайҳиссаломга илм неъматини ато этган эди. Довуд алайҳиссаломга Забурни тиловат қилиш илмини ҳам берган эди. У киши алайҳиссалом Забурни тиловат қилганларида тоғу тошлар ҳам, осмондаги қушлар ҳам жим туриб, тинглар эди. Бу ҳақда бошқа сураларда айтиб ўтилган.

Сулаймон алайҳиссаломга берилган илм ҳақида эса ушбу сурада батафсил сўз юритилади.

Албатта, Аллоҳ берган бундай улуг неъматларга Довуд алайҳиссалом ва Сулаймон алайҳиссалом шукр қилдилар.

«Икковлари: «Бизни кўпгина мўмин бандаларидан афзал қилган Аллоҳга ҳамд бўлсин», дедилар».

Пайғамбарлик, илм, ҳикмат неъматлари билан неъматланганлар Аллоҳга ҳар қанча шукр қилиб, ҳамд айтсалар, оз.

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوۜدَ وَقَالَ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عَلِمْنَا مٰنَطِقَ الطَّيْرِ وَاۡوْتَيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ اِنَّ هٰذَا لَهٗوَ الْفَضْلُ الْمُبِيۜنُ ﴿١٦﴾

16. «Ва Сулаймон Довудга ворис бўлди. У: «Эй одамлар, биз қушлар тилига ўргатилдик ва ҳар бир нарсадан берилди. Бу, албатта, очиқ-ойдин фазлдир», деди».

Ушбу оятдаги ворислик отанинг вафотидан кейин ундан қолган молу мулкка бўладиган оддий ворислик эмас, илмга ворисликдир. Чунки Довуд алайҳиссаломнинг Сулаймон алайҳиссаломдан бошқа фарзандлари ҳам кўп эди. Улар мол-дунё масаласидаги меросда тенг ҳуқуқли эдилар. Аммо илм маъносидаги меросга фақат Сулаймон алайҳиссалом ворис бўлдилар. Шунинг учун ҳам

«Ва Сулаймон Довудга ворис бўлди» жумласидан кейин Сулаймон алайҳиссаломнинг

«Эй одамлар, биз қушлар тилига ўргатилдик» деган сўзлари келмоқда. Сулаймон алайҳиссалом ўзларига Аллоҳ томонидан қушларнинг тилини англаш илми берилганлигини барча одамларга эълон қилмоқдалар. Бу эълон фахр ва риёкорлик учун эмас, балки Аллоҳнинг неъматини эслаш маъносидадир.

«...ва ҳар бир нарсадан берилди».

Бу нарса Аллоҳ таолонинг катта неъматини. Катта неъмат бўлганда ҳам, ҳаммага ҳам берилавермайдиган неъмат.

«Бу, албатта, очиқ-ойдин фазлдир», деди».

Ҳа, бу нарсалар Аллоҳ таоло томонидан берилган фазлдир. Ўз-ўзидан келадиган нарса эмас.

وَحٰشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُوۡدُهٗ مِنْ الْجِيۜنِّ وَالْاِنۜسِ وَالطَّيْرِ فَهٗمُ يُوزَعُوۡنُ ﴿١٧﴾

17. «Сулаймонга унинг жин, инс ва қушлардан бўлган лашкарлари тўпланиб, тизилган ҳолда турдилар».

Аллоҳ таоло Сулаймон алайҳиссаломга жинлардан ҳам, инсонлардан ҳам, қушлардан ҳам аскар берди. Албатта, у кишига дунёдаги ҳамма одамлар эмас, балки ўзлари яшаб турган ердаги маълум бир кишилар аскар бўлган. Шунингдек, жинлар ва қушлардан ҳам маълум миқдори у кишига аскарлик қилган. Ушбу оятда ўша аскарларнинг Сулаймон алайҳиссалом хузурларида саф тортиб, тизилиб турганлари васф қилинмоқда. Демак, муҳим бир сафар олдидан шундай тизилганлар ва йўлга тушганлар.

حَتّٰىۤ اِذَا اٰتَوْا عَلٰى وَاِۡرِۡسِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمَلَةٌ يٰٓاَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوۡا مَسٰكِنِكُمْ لَّا يَحۜطُبۜكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُوۡدُهٗ وَهٗمُ لَا يَشْعُرُوۡنَ ﴿١٨﴾

18. «Улар чумолилар водийсига келганларида, бир чумоли: «Эй чумолилар, масканларингга киринглар, Сулаймон ва унинг лашкарлари билмасдан сизларни эзиб юбормасинлар», деди».

Ушбу биз тафсирини ўрганаётган суранинг «Намл» – «Чумолилар» деган исми айнан ушбу ояти каримадан олингандир.

Чумолилар ҳам асалариларга ўхшаб, ажойиб интизомга эга. Ҳали-ҳануз уларнинг жамоат бўлиб яшашларининг сири англаган эмас. Бу оятда уларнинг бир-бирларини хавф-хатардан огоҳ этишлари айтилмоқда.

Сулаймон алайҳиссалом ўзларининг жин, инс ва қушлардан иборат аскарлари билан юриб бораётган эдилар.

«Улар чумолилар водийсига келганларида...»

Яъни чумолилар яшайдиган жойга етганларида,

«...бир чумоли: «Эй чумолилар, масканларингга киринглар, Сулаймон ва унинг лашкарлари билмасдан сизларни эзиб юбормасинлар», деди».

Одатда, тўп-тўп аскарлар саф бўлиб ўтганларида унча-бунча нарсага эътибор бермай, дуч келган нарсани оёқости қилиб кетаверадилар. Эҳтимол, ўша чумоли чумолилар водийсининг хавф-хатардан огоҳлантирувчи масъули бўлгандир. Шу сабабли, у уларга уйларига кириб туришни маслаҳат берди.

Унинг бу гапларини Сулаймон алайҳиссалом ҳам эшитдилар.

فَبَسَّمْ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ
نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا
تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴿١٩﴾

19. «Бас, унинг сўзидан кулиб, табассум қилди ва: «Роббим, мени Ўзинг менга ва ота-онамга берган неъматларингга шукр этишимга ва Сен рози бўладиган солиҳ амаллар қилишимга муваффақ этгин. Ўз раҳматинг ила мени солиҳ бандаларинг сафига киргизгин», деди».

Сулаймон алайҳиссалом чумолининг сўзларини эшитиб, жилмайдилар. Дарҳақиқат, кичик бир жонзотнинг шунчалик закий ва хушёр бўлиши, бошқаларининг бу бошлиққа итоат қилишлари ажойиб ҳолат эди. Шу билан бирга, чумолиларнинг гапларини эшитиш, тушуниш яна ҳам ажойиб ва кишини шодлантирадиган иш. Бу эса Аллоҳнинг неъматиди. Шунинг учун ҳам Сулаймон алайҳиссалом дарҳол шукр келтирдилар:

«Роббим, мени Ўзинг менга ва ота-онамга берган неъматларингга шукр этишимга ва Сен рози бўладиган солиҳ амаллар қилишимга муваффақ этгин».

Неъмат берувчига шукр қилиш ҳам катта неъматдир. Чунки шукр ила неъмат бардавом бўлади. Сулаймон алайҳиссалом нафақат ўзларига, балки ота-оналарига берилган неъматларга ҳам шукр қилиш учун Аллоҳнинг Ўзидан ёрдам сўрамоқдалар. Чун-

ки неъматнинг йўғига чидашдан кўра, бориға шукр қилиш қийинроқдир. Буни ҳам Аллоҳ Ўз иноятига олганларгина адо этишлари мумкин.

Шунингдек, Аллоҳ рози бўладиган солиҳ амаллар қилишга муяссар бўлиш ҳам катта фазлдир. Унга ҳам Аллоҳга сидқидилдан шукр қила оладиганларгина муяссар бўладилар.

«Ўз раҳматинг ила мени солиҳ бандаларинг сафига киргизгин», деди».

Сулаймон алайҳиссаломдек улкан пайғамбарнинг Аллоҳ таолодан солиҳ бандалари қаторига кўшишини тилаб дуо қилишлари, бир томондан, у зотнинг камтарликларини кўрсатса, иккинчи тарафдан, солиҳ бандаларнинг мақомлари қанчалик юксак эканини билдиради.

Ундан кейин яна аскарлар саф тортдилар. Сулаймон алайҳиссалом уларни бирин-кетин кўздан кечира бошладилар.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهَدْهَدَ أَمْ كَانَ
مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿٢٠﴾

20. «Ва қушларни текширди-да, деди: «Нега Худхудни кўрмаётирман? Ёки у ғойиблардан бўлдими?»

Сулаймон алайҳиссалом лашкарни текшириб келиб, қушлар бўлимига етганларида, сафда Худхуд (попишак) йўқлигини мулоҳаза қилдилар. Демак, ҳар қандай бошлиқ худди Сулаймон алайҳиссаломга ўхшаб, ўз қарамоғидаги атбоъларни доимо назорат қилиб туриши керак. Сулаймон алайҳиссалом Худ-

худнинг йўқлигини пайкаганларидан сўнг, бошқа лашкарбошиларга ўхшаб, бакириб-чакирмадилар, сўкмадилар. Юксак одоб билан:

«Нега Худхудни кўрмаётирман? Ёки у ғойиблардан бўлди?» дедилар.

«Нима гап ўзи? Ё у сафда турган бўлса ҳам, мен кўрмаяпманми? Ёки Худхуд ростдан ҳам сафда йўқми?» Бошликнинг саволини ҳамма аскарлар эшитди. Худхуднинг рухсатсиз ғойиб бўлгани барчага ошкор бўлди. Энди суриштириш керак, унинг узри борми? Агар узри бўлмаса, бу тартиббузарни қаттиқ жазолаш лозим, токи бошқа аскарларга ўрнак бўлсин.

Шунинг учун Сулаймон алайҳиссалом қаттиқ оҳангда сўзладилар:

لَا عَذَابَ شَدِيدًا أَوْ لَا أذْبَحْنَهُ أَوْ لِيَأْتِيَنَّ
سُلْطٰنٌ مِّنِّي ﴿٢١﴾

21. «Албатта, уни шиддатли азоб-ла азобларман, ёки сўйиб юборурман, ёхуд менга, албатта, очик-ойдин хужжат келтиражак».

Бу қилгани учун Худхудга, албатта, шиддатли азоб бераман. Бир йўла сўйиб юборишим ҳам мумкин. Ёки бўлмаса, узрини тасдиқловчи очик-ойдин хужжат келтириши шарт.

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ نَحْطُ بِهِ
وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَأٍ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾

22. «Кўп ўтмай, у (Худхуд) келиб, деди: «Сен билмаган нарсани билдим ва сенга Сабаъдан ишончли бир хабар олиб келдим».

Шу гаплардан кейин кўп ўтмасдан, Худхуд етиб келди. Албатта, Сулаймон алайҳиссаломнинг аччиқланиб турганларини билган Худхуд у кишини ҳовурларидан туширадиган гап қилишга уринди. Тафтишдан ва таҳдид гаплардан кўп ўтмай етиб келгани учун, ўзини оқлашга уринди. Сулаймон алайҳиссаломнинг эътиборларини тортадиган гап бошлади:

«Сен билмаган нарсани билдим ва сенга Сабаъдан ишончли бир хабар олиб келдим», деди.

Сабаъ Арабистон ярим оролининг жанубида, Яманда жойлашган бир мамлакат эди. Худхуд ана ўша мамлакатдан ўта муҳим бир хабар келтирганини айтди. Ҳам пайғамбар, ҳам подшоҳ, ҳам инсу жин ва қушлардан иборат лашкарга бош бўла туриб, Сулаймон алайҳиссалом билмаган бир хабар. Сўнгра у тўхтамай, ўз сўзида давом этди:

إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ
وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

23. «Дарҳақиқат, мен бир аёлни кўрдим. У уларнинг маликаси бўлиб, унга ҳар нарсадан берилган ҳамда унинг буюк тахти бор экан».

Ўша Сабаъ юртида мен бир аёлни кўрдим. У аёл халққа подшоҳ экан. Аёлга ҳар нарса берилган экан. Ҳамда ўша маликанинг қатта тахти бор экан.

وَجَدْنَاهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيْنُ لَهُمْ
الشَّيْطٰنُ اَعْمٰلُهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾

24. «Мен унинг ва қавмининг Аллоҳни қўйиб, куёшга сажда қилаётганларини ва шайтон уларга амалларини чиройли кўрсатиб, йўлдан тўсаётганини кўрдим. Бас, улар ҳидоят топмаслар».

Гап шу ерга келганда, энг муҳим хабар чикди. Ўша Сабаъ мамлакатига подшоҳ бўлган аёл ва унинг қавми Аллоҳга эмас, куёшга сажда қилаётган экан. Бу нотўғри йўлдир. Аллоҳнинг пайғамбари Сулаймон алайҳиссалом уларнинг бу хатоларини тузатишлари зарур. Лаънати шайтон улар қилаётган гуноҳ амалларни ўзларига чиройли кўрсатиб қўйибди. Агар шу ҳолларида юраверсалар, ҳидоят топмайдилар.

أَلَا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبَاءَ فِي السَّمَوٰتِ وَالْأَرْضِ
وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾

25. «Осмонлару ердаги сирларни ошкор қиладиган, махфий қилган ва ошкор қилган нарсаларингизни биладиган Аллоҳга сажда қилмайдиларми?!»

Сабаъликлар англаб етмаган ҳақиқатни Худхуднинг билиши ҳайвонларнинг қанчалик иймонли эканликларини кўрсатади. Агар одамлар Сулаймон алайҳиссалом каби, уларнинг сўзларини тушунганларида, ҳар доим улардан панд-насихат эшитиб турармидилар?!..

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾

26. «Аллоҳ – Ундан ўзга илоҳ йўқ. У буюк Аршнинг Роббидир».

Нима учун Сабаъ маликаси ва унинг қавми куёшга сажда қиладилар? Ахир Аллоҳдан ўзга ибодатга сазовор зот йўқ-ку! Буюк Аршнинг Робби фақат Аллоҳнинг Ўзи-ку!

Шу гаплар билан Худхуд ўта муҳим хабарни айтиб бўлди. Сулаймон алайҳиссалом нима қилсинлар? Худхуднинг бу гапларига ишонсинларми ёки йўқми?

Худхуд ўз айбини беркитиш учун бу гапларни тўкиб айтмадимикан? Лекин бунчалик катта гапни ўзидан тўқиши ҳам қийин. Йўқ, Сулаймон алайҳиссалом нима қилишларини Аллоҳ у кишига берган илм асосида яхши биладилар. Ул зот ана шу илмга биноан тасарруф қилдилар.

Ушбу оят сажда ояти бўлиб, уни ўқиган ёки эшитган одамга қироат саждаси қилиш вожиб бўлади.

﴿قَالَ سَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾ (۲۷)

27. «У (Сулаймон) деди: «Кўрамиз, рост сўзладингми ёки ёлғончилардан бўлдингми».

Сулаймон алайҳиссалом Худхудга: «Сенинг гапинг асосида дарҳол бир ҳукм чиқаришга ошиқмай-миз, келтирган хабаринг ростми ёки ёлғон эканини текшириб кўрамиз», дедилар.

Сўнгра бир хат ёзиб, муҳр босиб, Худхудга бердилар ва:

﴿أَذْهَبَ بِكِتَابِي هَذَا فَأَلْقَاهُ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّى عَنْهُمْ فَانظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ﴾ (۲۸)

28. «Бу мактубимни олиб бориб, уларга ташла, сўнгра четга чиқиб, назар сол-чи, нима қайтарурлар».

Бу тадбир Сулаймон алайҳиссаломнинг ўтқир илмли пайғамбар ва тадбиркор подшоҳ эканликларини кўрсатиб турибди. Ҳозир у зот бир йўла икки ишни қилмоқдалар: Худхуднинг ўзидан фойдаланиб, ҳам унинг ростгўй ёки ёлғончилигини синаб кўрмоқдалар, ҳам Сабаъ мамлакатига мактуб юбормоқдалар. Лекин у киши мактубда нима ёзилганини ҳеч кимга билдирмадилар.

﴿قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوْا إِنَّهُ لِيَٰلِيْكُمْ كَرِيْمٌ﴾ (۲۹)

29. «У (Малика) деди: «Эй аъёнлар! Менга кароматли бир мактуб ташланди».

Оятда Худхуд мактубни олиб, йўлга чиққани, Сабаъ мамлакатига етиб келиб, саройга яқин жойга мактубни ташлаб қўйиб, ўзи четга чиқиб тургани ва у мактуб қандай қилиб маликанинг қўлига тушгани айтиб ўтирилмади. Маликанинг мактубни олиб, у ҳақда аъёнларига хабар бераётган жойидан гап давом эттирилди.

Маликанинг аъёнларига мактуб ҳақида хабар бериши унинг ўз одамлари билан маслаҳатлашиб иш кўришига далолат қилади. Шу билан бирга, малика ўзи сезган белгилар асосида мактубнинг кароматли эканини айтмоқда.

Малика сўзида давом этди:

﴿إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ (۳۰)
﴿تَعْلَوْا عَلَيَّ وَأَتُونِي مُسْلِمِينَ﴾ (۳۱)

30. «Албатта, у Сулаймондандир, албатта, унда: «Бисмиллаҳир роҳманир роҳим».

31. «Менга қарши бош кўтармай, таслим бўлган ҳолингизда келинг (дейилмишдир)».

Малика мактуб юборган шахс Сулаймон алайҳиссалом эканини, бу мактуб – талабнома «Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм» билан бошланганини ва пайғамбарга қарши бош кўтармай, мусулмон бўлиб, ҳузурига бо-ришлари талаб қилинганини аъёнларига айтди.

Сўнгра яна гапини давом эттирди:

﴿قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوْا أَتُونِي فِيْ أَمْرِيْ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَقًّا تَشْهَدُونَ﴾ (۳۲)

32. «У (Малика): «Эй аъёнлар! Менга бу ишимда фатво беринглр. Сизлар шохид бўлмагунингизча, мен бир ишга қатъий қарор қилмасман», деди».

Малика оқилона йўл тутмоқда. Олдин мактуб билан яхшилаб таништириб, кейин аъёнларига, атрофидаги давлат арбобларига маслаҳат солмоқда. «Сиз менга бу ишда, мактуб масаласида маслаҳат беринг», демоқда.

﴿قَالُوا نَحْنُ أَوْلُوْا قُوَّةً وَأُولُوْا بِأَسْسِدِيْدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانظُرِيْ مَاذَا تَأْمُرِينَ﴾ (۳۳)

33. «Улар: «Биз куч-қувват эгаларимиз ва азму шижоат эгаларимиз. Иш ўзингга ҳавола. Нима амр қилишингни ўйлаб кўр», дедилар».

Аъёнлар фикр айтишдан қочиб, амрни бажаришга тайёр турганларини билдирдилар. «Бизда куч-қувват, азму шижоат етарли, нима буйруқ берсанг, адо этишга тайёрмиз, энди бу ёғини ўзинг ўйлаб, бир қарорга келавер», дейишди. Ана шундан кейин малика қарорини айтди.

﴿قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعْرَبَ أَهْلِهَا أَذَلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ﴾ (۳۴)
﴿وَإِنِّي مُرْسَلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَظِرَةٌ بِمِ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ﴾ (۳۵)

34. «У (Малика) деди: «Албатта, подшоҳлар бирор шаҳар-қишлоққа кирсалар, уни бузиб ташларлар ва унинг азиз аҳлини хор-зор қилурлар. Ана шундай қилурлар».

35. «Мен уларга бир ҳадя юборурман, кўрайчи, элчилар нима билан қайтар эканлар».

Аъёнлар жангга тайёр эканликларини билдирсалар ҳам, малика урушишни ихтиёр қилмади.

Сулаймон алайҳиссаломнинг мактубларидаги сўзларни текшириб кўришни истади. Сулаймон алайҳиссаломнинг подшоҳми ёки пайғамбар эканини билмоқчи бўлди. Агар Сулаймон подшоҳ бўлса, ўшанга яраша иш кўриш керак. Чунки

«Албатта, подшоҳлар бирор шаҳар-қишлоққа кирсалар, уни бузиб ташларлар...»

Уларда ўзга юртларни босиб олиб, ўзига тобе халкларни кўпайтириш рағбати устун бўлади. Бунинг учун ҳеч нарсадан қайтмайдилар. Эга бўлиш учун шаҳар-қишлоқларни вайрон ҳам қилаверади-лар.

«...ва унинг азиз аҳлини хор-зор қилурлар».

Одатда, подшоҳлар ўзлари вайрон қилган шаҳар-қишлоқлардаги азиз, обрў-эътиборли кишиларни хор этадилар. Чунки улар босқинчи подшоҳга қарши курашга раҳбарлик қилишлари мумкин.

«Ана шундай қилурлар».

Юқорида зикр этилган амаллар подшоҳларга хос ишдир.

«Мен уларга бир ҳадя юборурман...»

Одатда, ҳадя қалбни юмшатади. Ёмон ниятларни қайтаради.

«...кўрайчи, элчилар нима билан қайтар эканлар», деди.

Агар ҳадяни қабул этса, мол-дунё учун интилган ва динни унга восита қилган бўлади. Ҳадяни қабул этмаса, молу дунё учун эмас, дину диёнат учун ҳаракат қилаётган бўлади. Ана шунга қараб тасарруф қиламиз.

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَنَ قَالَ أَمِئْتُوْنِي بِمَالٍ فَمَا آتَيْنَاهُ اللهُ خَيْرٌ مِّمَّا آتَيْنَاكُمْ بَلْ أَنْتُمْ يَهْدِيْتُمْ كُمْ فَرِحُوْنَ ﴿٣٦﴾ أَرْجِعِ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَّيَالٍ قَبْلَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾

36. «(Элчиси) Сулаймонга келганида, у деди: «Сизлар менга мол-дунё ила мадад бермоқчимисиз?! Бас, Аллоҳ менга берган нарса сизга берган нарсадан яхшидир. Аммо сизлар ҳадяларингиз билан қувонурсиз».

37. «(Эй элчи!) Сен уларга қайтиб бор. Бас, албатта, биз улар бас кела олмайдиган қўшин ила борурмиз ва у ердан уларни хору зор холларида чиқарурмиз».

Сабаъ маликасининг элчиси ҳадяни олиб келиб, Сулаймон алайҳиссаломга тутди. У зотга бу иш ёқ-

мади. Аллоҳнинг йўлига қилган даъватларини қабул қилиш ўрнига, молу дунё билан кўнгиллари олишга уринаётганларидан аччиқлари чиқди. Элчига қараб:

«Сизлар менга мол-дунё ила мадад бермоқчимисиз?!» дедилар.

Сизларни иймон-Исломга чақирган одамнинг кўнглини молу дунё билан олмоқчимисизлар?! Менга шуни раво кўрдингизми?!

«Бас, Аллоҳ менга берган нарса сизга берган нарсадан яхшидир».

Сизга Аллоҳ мол-дунё берган бўлса, менга мол-дунёни ҳам, ундан минг марта яхши пайғамбарликни, илмни ҳам берган. Мен сизларнинг иймонга келишингизни, Исломга киришингизни талаб қилдим. Ҳадя юборишингизни эмас.

«Аммо сизлар ҳадяларингиз билан қувонурсиз».

Ушбу ҳадяларингиз билан иш битирмоқчи бўласиз. Сизнинг фикрингиздаги ҳаётнинг ўлчови шу.

«(Эй элчи!) Сен уларга қайтиб бор».

Сен менга ҳадя юборганларнинг олдига қайтиб бор ва уларга айтиб қўй, агар мусулмон бўлиб келмасалар:

«Бас, албатта, биз улар бас кела олмайдиган қўшин ила борурмиз ва у ердан уларни хору зор холларида чиқарурмиз», деди.

Элчи қайтиб бориб, бўлган воқеани айтди.

Сўнгра Сулаймон алайҳиссалом Сабаъ маликасининг одамлари билан келаётганидан хабардор бўлдилар ва аскарларини тўплаб, сўз бошладилар:

قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾

38. «У (Сулаймон): «Эй аъёнлар! Улар менга таслим бўлиб келишларидан олдин қайсингиз ҳузуримга у(малика)нинг тахтини келтира олади?» деди».

Сабаъ маликаси одамлари билан йўлга чиқибди. Улар бу ёққа келишмоқда. Сизлардан қайси бирингиз улар менга таслим бўлиб, етиб келишларидан аввал ҳузуримга маликанинг тахтини етказиб кела олади?

قَالَ عِفْرِيْتُ مِنَ الْجَنِّ أَنَا وَأَنْبِيَاكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٍّ أَمِينٌ ﴿٣٩﴾

39. «Жинлардан бўлган Ифрит: «Мен уни сенга ўрнингдан тургунингча келтирурман. Албатта, бунда қувватли ва ишончлиман», деди».

Араб тилида ёмонликда учига чиққан ва қувватли жин-шайтон Ифрит дейилади. Бу сўз шайтонга

Ўхшаш одамга нисбатан ҳам ишлатилади. Сулаймон алайҳиссаломнинг мазкур гапларидан кейин у кишининг аскарларидан бўлган Ифрит:

«Мен уни сенга ўрнингдан тургунингча келтирурман. Албатта, бунда қувватли ва ишончлиман», деди».

Афтидан, унинг бу гапи Сулаймон алайҳиссаломга ёкмади. Шунда

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفَكَ فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقَرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾

40. «Китобдан илми бор шахс: «Мен уни сенга кўзингни очиб-юмгунингча келтирурман», деди. (Сулаймон) у(тахт)нинг ўз ҳузурида қарор топганини кўргач: «Бу Роббимнинг фазлидандир. Мен шукр келтираманми ёки ношукрлик қиламанми, синаш учундир. Ким шукр келтирса, ўзи учунгина шукр қилур. Ким ношукрлик қилса, бас, Роббим ўта беҳожатдир, ўта карамлидир», деди».

Уламоларимиз ушбу ояти каримада зикр қилинган «китобдан илми бор шахс»нинг кимлиги ҳақида кўпгина фикрлар айтганлар. Жумладан, «У Тавротни, Исмул Аъзамни биладиган шахс эди», «Оти Осиф ибн Бархиё эди», «Лавхул Маҳфуздан хабари бор эди» деган гапларни айтишган. Лекин Қуръони Карим ёки Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари бирор нарса айтмаганларидан кейин, бошқа бирор ишончли илмий далил бўлмагач, Қуръон ибораси билан кифояланиб, Аллоҳ ўша шахсни «китоб-

дан илми бор», деб айтибди, у ёғини Ўзи билади, дейишимиз тўғридир.

Баъзи бир уламолар «Китобдан илми бор шахс» Сулаймон алайҳиссаломнинг ўзлари», деганлар. Агар шундай бўлганида, оятда зикр қилинар эди. Зикр қилинмабдими, демак, у бошқа шахс.

Хулласи калом, Ифритдан кейин «китобдан илми бор шахс» Сулаймон алайҳиссаломга:

«Мен уни сенга кўзингни очиб-юмгунингча келтирурман», деди».

«Мен Ифритга ўхшаб, гапни чўзиб ўтирмайман».

Демак, Аллоҳ таоло Сулаймон алайҳиссаломга қўлидан шунчалик ишлар келадиган махлуқларни ҳам аскар қилиб қўйган экан.

Дарҳақиқат, ўшандай бўлди ҳам. Маликанинг тахти келтирилди.

«(Сулаймон) у(тахт)нинг ўз ҳузурида қарор топганини кўргач: «Бу Роббимнинг фазлидандир», деди».

Бир зумда рўй берган бу ҳодиса Сулаймон алайҳиссаломни шошириб қўймади. Ўша ғаройиб ишни амалга оширган илмли шахс ўз аскарлари эканидан у зот ғурурланиб кетмадилар. Ҳузурларида Сабаъ маликасининг тахти турганини кўриб, туғёнга ҳам бормадилар. Дарҳол дилларига, тилларига

«Бу Роббимнинг фазлидандир» деган фикр, сўз келди. Ва бу гаплари билан, Аллоҳнинг фазли бўлмаса, бунақа иш рўй бериши мумкин эмаслигини жуда яхши билишларини айтяптилар. Шунингдек, Аллоҳ таоло бундай фазлни беҳикмат бермаслигини эсладилар.

«Мен шукр келтираманми ёки ношукрлик қиламанми, синаш учундир», дедилар.

Ҳа, Аллоҳ таоло баъзи бандаларига Ўз фазлидан бирор неъмат берадиган бўлса, унда синов ҳам бўлади: «Қани, банда бу неъматга шукр қиладими ё ношукр бўладими?..» Яна шуни ҳам унутмаслик керакки, бундай неъматларга шукр ёки куфрони неъмат қилишнинг Аллоҳга ҳеч қандай фойда-зарари йўқдир. Нима бўлса, банданинг ўзига бўлади.

«Ким шукр келтирса, ўзи учунгина шукр қилур. Ким ношукрлик қилса, бас, Роббим ўта беҳожатдир, ўта карамлидир», деди».

Шукр қилган савоб олади. Аллоҳ унга берадиган неъматларини янада зиёда қилади. Ношукрлик қилган одам эса гуноҳкор бўлади ва Аллоҳ унга берадиган неъматларини узиб қўяди. Бандасининг шукр қилишига Аллоҳнинг эҳтиёжи йўқ, у карамли Зотдир. У неъматларини Ўз карами ила беради, шукр учун эмас.

Сабаъ маликаси яқинлашиб келаётганда, Сулаймон алайҳиссалом яна бир чора кўришга қарор қилдилар.

قَالَ تَكْرُؤًا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرُ أَتَهْدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾

41. «У (Сулаймон): «Унинг тахтини танимайдиган қилиб қўйинг. Кўрайлик-чи, у (малика) танирмикан ёки танимайдиганлардан бўлурмикан?» деди».

Сулаймон алайҳиссалом бу ишни Сабаъ маликасининг ақл-заковати ва фаҳм-фаросатини синаб кўриш учун қилдилар.

Унинг тахти ўзгартириб қўйилди.

فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾

42. «У келган чоғда: «Сенинг тахтинг шундайми?» дейилди. У: «Худди ўшанинг ўзи», деди. «Бизга бундан илгари илм берилган эди ва мусулмон бўлган эдик».

Сабаъ маликаси тахтни кўриб, ўзиникига ўхшатди. Меники, дейин деса, Сабаъда қолган тахт ўзидан олдин қандай қилиб бу ерда пайдо бўлади? Меники эмас, дейин деса, ўзиникидан ҳеч фарқи йўқ. Шунинг учун

«Худди ўшанинг ўзи», деб, икки томонга бурса ҳам бўлаверадиган жавоб қилди. Бу маликанинг заковатини кўрсатади.

Ояти қаримадаги

«Бизга бундан илгари илм берилган эди ва мусулмон бўлган эдик» деган жумлани баъзи тафсиричларимиз Сабаъ маликасига нисбат берсалар, бошқалари Сулаймон алайҳиссаломга тегишли, дейишади.

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾

43. «Ва уни Аллоҳдан ўзга ибодат қилган нарса тўсди. Албатта, у кофир қавмлардан бўлган эди».

Яъни ўша Сабаъ маликасини Аллоҳ таолога иймон келтириб, Унгагина ибодат қилишдан Аллоҳдан ўзга сифиниб юрган нарсаси тўсиб қўйган эди.

«Албатта, у кофир қавмлардан бўлган эди».

Шунинг учун ҳам иймонга келмай юрарди.

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ

سَاقِيهَا قَالَتْ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾

44. «Унга: «Саройга кир», дейилди. Уни кўрганида, сув деб ўйлаб, пойчаларини очди. У (Сулаймон): «Албатта, бу биллурдан силлиқ қилиб ясалган саройдир», деди. У (малика): «Роббим, албатта, мен ўзимга зулм қилиб юрган эканман, Сулаймон ила оламларнинг Робби – Аллоҳга мусулмон бўлдим!» деди».

Сулаймон алайҳиссалом Сабаъ маликасига мўъжиза кетидан мўъжиза кўрсатишда давом этдилар. Бу сафар ажойиб саройни кўрсатиб,

«Унга: «Саройга кир», дейилди».

Маликанинг қаршисида сув устига қурилган ғаройиб бир сарой турар эди. Малика таклифни қабул этиб, саройга кирмоқчи бўлди.

«Уни кўрганида, сув деб ўйлаб, пойчаларини очди».

Малика саройни кўрган чоғда унинг майдонини сув деб ўйлаб, кийими хўл бўлмаслиги учун этакларини кўтариб, оёқларини очди.

Маликанинг бу холини кўрган Сулаймон алайҳиссалом унга изоҳ бериб:

«Албатта, бу биллурдан силлиқ қилиб ясалган саройдир», деди».

Яъни «Сарой олдидаги майдон ҳам биллурдан ясалган, жуда силлиқ, уни сув деб ўйлаб, кийиминг-ни кўтарма».

Ана шунда малика рўй бераётган ҳодисалар оддий эмаслигига, балки Аллоҳ юборган пайғамбарнинг мўъжизалари эканига ишонч ҳосил қилди. Аллоҳ таолонинг қудратига тан берди ва:

«Роббим, албатта, мен ўзимга зулм қилиб юрган эканман», деди.

Сенга иймон келтирмай, зулмкор бўлган эканман. Хатоимни тушундим.

«Сулаймон ила оламларнинг Робби – Аллоҳга мусулмон бўлдим!» деди».

Бир юртнинг тахтига эга бўлиб, қўлида ҳукми, аскарлари, чексиз молу мулки бўла туриб, кибру ҳавога кетмай, ақл-заковатини ишлатиб, ҳақиқатни тан олиб, Аллоҳга иймон келтириб, ҳаққа таслим бўлган бу аёлдан – Сабаъ мамлакатининг маликасидан ҳамма ибрат олиши керак.

«Тафсири Ҳилол», Намл сурасидан.

БОШҚАЛАРГА ЎХШАШ ВА ҚАЛБАКИЛИК ҲАРОМ

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَعَنَ النَّبِيُّ ﷺ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ، وَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ.

Ибн Аббос розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам аёлларга ўхшашга уринган эркакларни ва эркакларга ўхшашга уринган аёлларни лаънатладилар».

Шарҳ: Бу бобдаги эркакларнинг аёлларга ўхшашга уриниши юриш-туришда, гап-сўзда ва кийимда бўлади. Аёлларнинг эркакларга ўхшашга уринишлари ҳам худди шундай.

وَعَنْهُ قَالَ: لَعَنَ النَّبِيُّ ﷺ الْمُخَنَّثِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَ الْمُتَرَجَّلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ، وَقَالَ: أَخْرَجُوهُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ، فَأَخْرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَلَانًا، وَأَخْرَجَ عَمْرُ فَلَانًا. رَوَاهُمَا الْخَمْسَةَ إِلَّا مُسْلِمًا.

Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам хотинчалиш эркакларни ва эркаксифат аёлларни лаънатладилар ҳамда:

«Уларни уйларингиздан ҳайдаб чиқаринглар», дедилар.

Бас, Набий соллаллоху алайҳи васаллам фалончини ҳайдаб чиқардилар. Умар фалончини ҳайдаб чиқарди».

Бешовларидан фақат Муслим ривоят қилмаган.

Шарҳ: «Хотинчалиш эркак» деганда аёлларга ўхшатиб юришга, гапиришга, кийинишга ҳаракат қиладиган эркаклар кўзда тутилади. Шунингдек, «эркаксифат аёллар» деганда ҳам сунъий равишда эркакларга ўхшаб кийинадиган, гапирадиган ва юрадиган аёллар кўзда тутилади. Агар бу сифатлар одамда табиий равишда бор бўлса, бу ҳукмга дохил бўлмайди.

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам Асжаша номли қора қулни хотинчалишлик қилгани учун шаҳардан чиқариб юборганлар.

Умар ибн Хаттоб розияллоху анху ўзларининг халифалик даврларида Монеъ исмли хотинчалишни шаҳардан ҳайдаб чиқарганлар.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَعَنَ النَّبِيُّ ﷺ الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ، وَالْمَرْأَةَ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ. وَلِأَبِي دَاوُدَ وَالنَّسَائِيِّ مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ.

Абу Хурайра розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам аёлларга ўхшаб либос кийган эркакни ва эркакларга ўхшаб либос кийган аёлни лаънатладилар».

Абу Довуд ва Насаий ривоят қилишган.

Абу Довуд ва Табароний қилган ривоятда:

«Ким бир қавмга тақлид қилса, у ўшалардандир», дейилган.

Шарҳ: Ўз қавми, ўз дини ва урф-одати туриб, бошқаларнинг турмуш тарзини, кийиниш ва ҳаётдаги бошқа нарсаларини устун қўйиб, жон-жаҳди билан уларга ўхшашга ҳаракат қилиш одамга ўз таъсирини ўтказмай қолмайди. Ўша одам «ҳар кимга ниятига яраша» қоидага биноан ўзи тақлид қилган қавмдан бўлади. Кофирларга ўхшашни орзу қилиб уринган бўлса, кофирлардан бўлади. Фожирларга ўхшашга ҳаракат қилган бўлса, фожир бўлади ва хоказо...

Ислому уммати Аллоҳ таоло юборган таълимотларнинг энг мукаммалига, ҳар бир замон ва ҳар бир маконга муносиб таълимотга раво қўрилган умматдир. Аллоҳ таоло бу умматни бошқа барча умматлар устидан шохид қилиб қўйгандир. Аллоҳ таоло бу умматга ҳар бир нарсада ўзига хосликни бериб қўйгандир. Шунинг учун ҳам бу умматга ўздан бошқаларга ўхшашга ҳаракат қилиш, ўзига Аллоҳ таоло осмондан тушириб берган нарсани қўйиб, бошқа миллатлар ердан чиқарган нарсаларга ҳавас қилиш мутлақо тўғри келмайди.

Ушбу ривоятнинг «Либос китоби»да келиши ҳам бежиз эмас. Кўриб турибмизки, бунда фақат кийим ҳақида эмас, балки умуман ташки қиёфани қандай тутиш кераклиги ҳақида ҳам сўз кетмоқда. Соқол-мўйлабни қандай қўйишдан тортиб ҳаром тукларни қиришгача, улама сочдан тортиб, тирнокни олишгача сўз юритилмоқда. Демак, ташки қиёфа маданиятида ҳам ҳар ким ўзлигини унутмаслиги керак. Эркак киши эркаклигини, аёл киши аёллигини. Мусулмон мусулмонлигини.

Эркаклар аёлларни бошқалардан ажратиб турадиган, уларнинг аёллигини билдирувчи белги, аломат бўлган кийимларни киймаслиги, аёлларга хос бўлган ташки қиёфа маданиятини ўзига раво қўрмаслиги керак.

Худди шунингдек, мусулмонлар бошқа миллатларга хос бўлган, уларни мусулмонлардан ажратиб турадиган нарсаларда уларга тақлид қилмасликлари лозим.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ: صِنْفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا: قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطُ كَأَدْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ، وَنِسَاءٌ كَأَسْيَاتِ عَارِيَاتِ مُمَيَّلَاتٍ مَائِلَاتٍ رُءُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ،

لَا يَدْخُلَنَّ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدَنَّ رِيحَهَا، وَإِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ
مِنْ مَسِيرَةِ كَذَا وَكَذَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аҳли дўзахдан икки тоифасини кўрмадим: Бир қавмики, қўлларида сигирнинг думига ўхшаш қамчилари бору улар ила одамларни урурлар. Бир аёлларики, улар кийимли яланғочлар, йўлдан оздирувчилар, йўлдан озувчилар. Бошлари худди туянинг қийшайган ўркачига ўхшайди. Улар жаннатга кирмаслар ва унинг ҳидини ҳам топмаслар. Албатта, унинг ҳиди бунча ва бунча масофадан келиб турур», дедилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам дўзах аҳлининг икки тоифасини ва уларнинг нима учун шундай бахтсизликка дучор бўлганларини баён қилмоқдалар.

«Аҳли дўзахдан икки тоифасини кўрмадим»

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу гапларидан ушбу ривоятда васф қилинадиган кишилар ўша вақтда воқелиқда бўлмаганлари, балки келажакда чиқишлари тушунилади. Ўша тоифадан биринчиси:

«Бир қавмики, қўлларида сигирнинг думига ўхшаш қамчилари бору улар ила одамларни урурлар».

Булар заифларга, ўз қўл остидагиларга зулм ўтказадиган золимлардир. Дарҳақиқат, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу гаплари юзага чиқди. Одамларга зулм ўтказадиганлар кўпайди. Одамларни анвойи азобларга соладиганлар урчиди. Бинобарин, шу зулм сабабидан дўзахга ўтин бўладиган золимлар ҳам кўпайди.

Ўша дўзах аҳлларининг иккинчи тоифаси;

«Бир аёлларики, улар кийимли яланғочлар»

Яъни, ўзлари кийим кийиб юрадилар-у, аслида яланғочдан фарқи йўқ. Кийими калталигидан кўкраклари, биллаклари, баъзида оёқлари йўғон сонларигача очилиб туради. Шунингдек, кийими юпқалигидан кийим деб аталган нарсанинг остидаги жамики нарса бошқаларга кўриниб туради. Улар бу қилмишлари ила,

«йўлдан оздирувчилар»дир

Ана шундай ишлари билан бошқа аёлларни ҳам йўлдан оздирадилар. Айниқса, ёш кизларни ўзларига эргаштириб, йўлдан оздирадилар.

Шунингдек, кўча-кўйда, жамоатчилик жойларида мазкур шармандалар ҳолатда юриб, эркакларни ҳам йўлдан оздирадилар. Шилқимликка, зинога чорлайдилар. Улар яна ўзлари ҳам

«йўлдан озувчилар»дир

Йўлдан озмаган бўлсалар, кийимли яланғоч бўлиб кўча-кўйда тентираб юрармидилар?! Уларнинг

«бошлари худди туянинг қийшайган ўркачига ўхшайди».

Чунки «мода» деб бошларига турли-туман нарсаларни ўрнатиб олган бўладилар. Шунингдек, фақат боши эмас, ўша бошидаги миялари ҳам қийшайиб қолган бўлса ажаб эмас. Бўлмаса, кийимли яланғоч бўлиб, ўзи ҳам йўлдан

озиб, ўзгаларни ҳам йўлдан оздириб юришармиди?! Уларнинг бу қилмишлари жазосиз қолмайди. Бу дунёда турли-туман машаққатларга, бало-офатларга учрашларини тажриба кўрсатиб турибди. Аммо у дунёдагиси очик-ойдин:

«Улар жаннатга кирмаслар ва унинг ҳидини ҳам топмаслар».

Ҳа, ундай шарманда аёллар жаннатга кириш у ёқда турсин, унга яқин ҳам кела олмайдилар. Ҳидини ҳам топа олмасликлари шунга далолат қилади. Ваҳоланки,

«Албатта, унинг ҳиди бунча ва бунча масофадан келиб турур»

Баъзи ривоятларда «Қирқ йиллик масофадан», дейилган.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу айтганлари ҳам юзага чиқди. Аёллар ичида худди шу ҳадиси шарифдаги тасвирга мос келадиганлари кўпайди. Ўзини билиб мухташам, ибоби кийинган аёллар қоқоқликда, маданиятсизликда айбландилар. Уларнинг рўмоллари бошларидан тортиб олинди. Ўзлари одобли кийинганлари учун турли-туман қийинчиликларга дучор бўлдилар.

Ушбу ҳадиси шарифни яхшилаб тушуниб, унга амални кучайтириш керак. Орамизда кишиларга зулм ўтказадиганлар, шу сабабли дўзах аҳли бўладиганлар йўқ бўлиши учун курашмоғимиз керак.

Аёл-қизларимиз ичида кийимли яланғочлар умуман бўлмаслиги учун ҳаракат қилмоғимиз лозим.

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ ﷺ: كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ يَكْرَهُ عَشْرَ خَلَالٍ: الصُّفْرَةَ، وَتَغْيِيرَ الشَّيْبِ، وَجَرَّ الإِزَارِ، وَالتَّخْتَمَ بِالذَّهَبِ، وَالتَّبْرُجَ بِالزَّيْنَةِ لِعَيْرِ مَحَلَّهَا، وَالضَّرْبَ بِالكَعَابِ، وَالرَّفْقَ إِلاَّ بِالْمُعَوَّذَاتِ، وَعَقْدَ التَّمَائِمِ، وَعَزَلَ الْمَاءَ عَنِ مَحَلِّهِ، وَفَسَادَ الصَّبِيِّ غَيْرَ مُحَرَّمِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Аллоҳнинг Набийси соллаллоҳу алайҳи васаллам ўн нарсани ёмон кўрар эдилар: сариқ хушбўй суришни, оқ толалар(нинг ранги)ни ўзгартиришни, изорни судраб юришни, тилла узук тақишни, зийнатни ноўрин кўз-кўз қилишни, ошиқ ўйнашни, муаввизотлардан бошқа билан дам солишни, тумор қилишни, сувни ўз жойидан жудо қилишни ва болани бузишни, ҳаром қилмаган ҳолда».

Абу Довуд ва Насай ривоят қилишган.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ёмон кўрадиган ўнта нарсалари ҳақида аввал ҳам бир ҳадиси шарифни ўрганган эдик. Аммо унда зикр қилинган нарсалар ушбу ҳадиси шарифда зикр қилинган нарсалардан бошқа эди. Демак, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ёмон кўрадиган нарсалар ҳақида ривоят қилинган нарсалар нисбий бўлиб, ривоят қилувчи саҳобийнинг тахлили ва фикри бўйича Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ёмон кўрадиган нарсалар бўлар экан.

Мана, машхур саҳобий Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоху анху ҳам ўз тушунчалари бўйича, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ёмон кўрадиган нарсалардан бир тоифасини зикр қилмоқдалар.

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам ўн нарсани ёмон кўрар эдилар»

Келинг, ўша ўн нарсани бирма-бир ўрганиб, иложи бўлса, таҳлил қилиб чиқайлик.

1. «Сариқ хушбўй суришни»

Хушбўйлик учун суртиладиган нарсалар турли бўлади. Жумладан, ўша пайтларда хушбўйлик учун суртиладиган нарсалар ичида сариқ ранглилари ҳам бор эди. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ўша нарсани ёмон кўрар эканлар. Умуман олганда, бу ҳукм эркакларга хос бўлиб, эр киши рангли хушбўй суриши яхши эмас. Бу нарса аёлларга хос нарса. Эркаклар аёлларга хос ишни қилишлари маъкул эмаслигини аввал ўрганиб ўтдик. Айниқса, бу нарса хушбўй нарсалар борасида алоҳида таъкидланган ҳам.

Имом Термизий ривоят қилган ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам:

«Аёллар хушбўйларининг яхшиси ранги зоҳир бўлиб, хиди махфий бўлганидир. Эркаклар хушбўйларининг яхшиси ранги махфий бўлиб, хиди зоҳир бўлганидир», дейилган.

Ислонда ўзини маданиятли тутишга қанчалик эътибор берилганига қаранг. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам хушбўйларни ишлатишни, уларнинг аёллар учун алоҳида, эркаклар учун алоҳида бўлиши кераклигини баён қилиб бермоқдалар.

Аёллар ўзларига ўткир ҳидли нарсаларни ишлатсалар, кўча-кўйда, жамоатчилик жойларида бегоналарнинг беҳуда эътиборини жалб қилишлари мумкин. Бироқ, рангли нарса истеъмол қилсалар, бу нарсалар одатда керак бўлмаган жойда, номаҳрамлар ҳузурда уларнинг кийимлари панасида қолади.

Эркакларнинг ўткир ҳидли нарса ишлатишлари уларнинг эркаклик хусусияти ила кўп терлашлари, нохуш ҳидларга ўзларини уришлари юзасидан келиб чиққан. Рангли нарса суртсалар ёки сепсалар беҳуда эътиборни жалб қилиши, аёллар қиладиган ишини қилибди, дейилишига сабаб бўлади.

Хусусан, сариқ рангли хушбўй сепмаслик ёки суртмасликнинг алоҳида таъкидланишига аввалги сабаблардан ташқари, сариқ рангли хушбўй суриш ва умуман сариқ ранг мажусийларнинг, буддага топинувчиларнинг шиори бўлгани сабаб бўлган.

2. «Оқ толалар(ранги)ни ўзгартиришни»

Яъни, соч-соқолнинг оқини қора ранга бўяб олишни. Бу ҳақда юқорида батафсил гапириб ўтдик.

3. «Изорни судраб юришни»

Бу масала ҳам ўз ўрнида керагича ўрганилган.

4. «Тилло узук тақишни»

Тилло узук тақиш мусулмон эркакларга ҳаром эканлиги ҳам алоҳида бобда ўрганилди.

5. «Зийнатни ноўрин кўз-кўз қилишни»

Бу ерда аёл кишининг ўз эридан бошқаларга зебу зийнатланиб кўриниши кўзда тутилган. Муслима аёллар номаҳрамларга зеб-зийнатларини кўрсатмасликлари лозим. Улар ҳар қанча ясан-тусан қилсалар, ҳар қанча зеб-зийнатни намойиш қилсалар ўзларининг жуфти ҳалолларига қилишлари керак.

Эрининг қаршисида кир-киртос кийим, сочлар тўзиган, турли хидлар анқиган ҳолда кўриниб юриб, ётиб-туриб, кўчага чиқаётганда бор имконини ишга солиб, етмай қолса бошқалардан қарз олиб, ясан-тусан қилиш муслима аёлларнинг ҳолатига мутлақо тўғри келмайди.

6. «Ошиқ ўйнашни»

Яъни, ошиқ воситасида кимор ўйнаш. Қиморнинг ҳар қандай кўриниши ҳаром. Лекин ўша вақтда ошиқ отиб кимор ўйнаш кўп тарқалгани учун бу нарса алоҳида таъкидланмоқда.

7. «Муаввизотлардан бошқа билан дам солишни»

«Муаввизотлар» – Аллоҳдан паноҳ тилаш маъносидаги сура, оят ва дуолар. Бу масалани Аллоҳ таолонинг ёрдами ила «Тиб китоби»да ўрганамиз.

8. «Тумор қилишни»

Яъни, бировларга тумор қилиб бериш ёки ўзи тумор осиб юриш. Бу масалани ҳам Аллоҳ таолонинг ёрдами ила «Тиб китоби»да ўрганамиз.

9. «Сувни ўз жойидан жудо қилишни»

Бу жойдаги сувдан мурод – маний сувидир. Хотини билан яқинлик қилган кишининг манийни ташқарига тўқиши «сувни ўз жойидан жудо қилиш» деб номланмоқда. Бу масалани «Никоҳ китоби»да ўрганганмиз.

10. «Болани бузишни, ҳаром қилмаган ҳолда».

Ушбу жумладаги «бувакни бузиш» деганда эрининг эмизикли боласи бор аёлига яқинлик қилиши натижасида аёл ҳомиладор бўлиб қолиб, эмаётган бола зарар тортиши кўзда тутилган.

Жумланинг давомидаги «ҳаром қилмаган ҳолларида» ибораси Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламга тегишлидир. Яъни, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам эмизикли аёлнинг ҳомиладор бўлиб қолиб, уни эмаётган гўдак зарар тортишини ёмон кўрганлар, лекин бу ишни ҳаром қилмаганлар.

Ушбу ҳадиси шарифда зикри келган, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ёмон кўрган ўн нарсадан бештаси – сариқ рангли хушбўй суриш, оқ соч толаларнинг рангини ўзгартириш, изорни судраб юриш, тилла узук тақиш, зийнатни ноўрин кўз-кўз қилиш биз ўрганаётган масала, яъни мусулмон инсоннинг ташқи маданиятига бевосита боғлиқ масалалардир. Уларга оғишмай амал қилиш ҳар биримизнинг мусулмонлик бурчимиздир.

«Ҳадис ва ҳаёт» китобидан олинди.

Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳим!

ИСЛОМ, ИЙМОН ВА АМАЛ

Ислом Аллоҳ таолонинг Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга ваҳий қилган динидир ва у **иймон** ҳамда **амал**дир.

Иймон ақийданинг устига Ислом қонунлари қоим бўлган устундир ва ундан шаҳобчалар келиб чиқади.

Амалэса шариатнинг ҳамда **иймон** ва **ақийда**нинг давоми деб эътиборга олинган шаҳобчадир.

Иймон ва амал ёки **ақийда ва шариат** иккиси худди мевалар дарахтлар билан, яратилган нарсалар сабаблар билан, натижалар муқаддималар билан боғлиқ бўлганидек ўзаро боғлиқдир.

Мана шу мустаҳкам боғланиш сабабли Қуръони Карим оятларининг аксариятида амал иймон билан бирга зикр қилинади:

«**Иймон келтирган ва солиҳ амаллар қилганларга, улар учун остиларидан анҳорлар оқиб турган жаннатлар борлигининг хушхабарини бер**» (*Бақара сураси, 25-оят*).

«**Эркакми, аёлми, ким мўмин бўлган ҳолида солиҳ амал қилса, уни пок, гўзал ҳаёт кечиртирамиз ва албатта, уларни қилиб юрган амалларининг энг гўзали баробарида ажр ила мукофотлармиз**» (*Наҳл сураси, 97-оят*).

«**Албатта, иймон келтирган ва яхши амалларни қилганларга Роҳман муҳаббат пайдо қилур**» (*Марям сураси, 96-оят*).

ИЙМОН ЁКИ АҚИЙДА ТУШУНЧАСИ

Ақийда бир нарсани шак-шубҳасиз тасдиқлаш ва унга жазм қилишдир. У **иймон** маъносини англатиб, «Фалон нарсага эътиқод қиламан» дегани, «Унга иймон келтираман» деганидир.

Иймон тасдиқлаш маъносини англатади. «Бир нарсага иймон келтирди» дегани «Уни шубҳадан, шакдан холи бўлган тасдиқлаш ила тасдиқлади», деганидир.

Иймон ёки ақийда тушунчаси олтига нарса билан тўғри бўлади:

1. Аллоҳни ва У Зотнинг гўзал исмларини ҳамда олий сифатларини билиш. Унинг мавжудлигининг далилларини, коинот ва табиатдаги азамати кўринишларини билиш.

2. Табиат орқасидаги, яъни кўринмайдиган оламни ва ундаги фаришталарда яхшилик қуввати борлигини, Иблис ва унинг шайтонлардан бўлган аскарларида ёмонлик қуввати борлигини тасдиқлаш. Шунингдек, бу оламдаги жин ва руҳларни билиш.

3. Ҳақ ва ботил, яхшилик ва ёмонлик, ҳалол ва ҳаром, гўзаллик ва хунуқлик белгиларини чегаралаш учун туширилган Аллоҳнинг китобларини билиш.

4. Ҳидоят байроқлари бўлишлари учун ихтиёр қилинган Аллоҳнинг анбиё ва расуллари ҳамда халқни ҳаққа бошловчиларни билиш.

5. Охират кунини ва ундаги қайта тирилиш, жазо, савоб, иқоб, жаннат ва дўзахни билиш.

6. Яратиш ва тадбир қилишда коинот низоми унга қараб юрадиган қадарни билиш.

Мана шу иймон тушунчаси – Аллоҳ у ила Китобларини нозил қилган ва у ила расулларини юборган ва уни аввалгию кейингиларга тавсия қилган ақийдадир.

У биргина ақида бўлиб, замон ва маконларнинг алмашиши ила алмашмайди, шахс ва қавмларнинг ўзгариши ила ўзгармайди.

Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

«**У Зот сизларга дин этиб, Ўзи Нухга васият қилган ва сенга ваҳий қилган ҳамда Иброҳим, Мусо ва Ийсога васият этган нарсамизни шариат қилди: «Динни барпо қилингиз ва унда тафриқага тушмангиз!»** деди (*Шуро сураси, 13-оят*).

Аллоҳ таоло бизга дин асосида шариат қилиб берган, ўтган расулларига васият қилганидек, бизга ҳам васият қилган нарсалар ақийданинг устунлари ва иймоннинг қоидаларидир, диннинг шаҳобчалари ҳам, амалий қонунлари ҳам эмас. Албатта, ҳар бир умматнинг шароитига, ҳолатига ҳамда фикрий ва руҳий даражасига мос келадиган амалий қонунлари бор.

Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

«**Сизлардан ҳар бирингизга алоҳида шариат ва маслак қилиб қўйдик**» (*Моид сураси, 48-оят*).

*«Исломи ақийдалар» китобидан
Одинахон Муҳаммад Юсуф таржимаси*

ХУЛУЪ ҲАҚИДАГИ ФАСЛ

Ҳожат тушганда маҳрга яроқли нарса эвазига хулуъ қилса бўлади. Хулуъ – боин талокдир. Аёлга (хулуънинг) бадалини бериш вожиб бўлади. Эрга, агар айб ўзида бўлса, бадални олиш, агар айб аёлида бўлса, унинг ортиғини олиш макруҳдир.

Агар мол эвазига ёки мол бериш шарти билан талок қилса-ю, аёл қабул қилса, боин талок тушади. Хамр ва тўнғиз эвазига бўлса, эрга ҳеч нарса лозим бўлмайди. Хулуъда боин, талокда ражъий талок тушади.

Агар аёл мингнинг эвазига уч талокни сўраса-ю, эр бир талок кўйса, бир боин талок тушади ва мингнинг учдан бири лозим бўлади. Минг бериш шарти билан бўлганда, Абу Ҳанифанинг наздида бир ражъий талок тушади ва ҳеч нарса бериш лозим бўлмайди.

Хулуъ аёлнинг ҳақида эваз олди-бердиси ҳисобланади. У мажлис билан чегараланади. Шунинг учун унинг айтганидан қайтиши ва ихтиёр қилиш шарти тўғри бўлади. Хулуъ эрнинг ҳақида қасамдир. Шунинг учун ҳукмлар аксинча бўлади. Кул аёлнинг ўрнидадир. Хулуъ ва бири-биридан воз кечиш икковларидан никоҳ ҳақларини соқит қилади.

Агар ота кичкина қизини қизнинг моли эвазига хулуъ қилса, бу иш талок тушишидан бошқа нарсаларда беҳуда бўлади. Шунингдек, ўша кичкина қиз эрнинг хулуъсини қабул қилганда ва отаси зомин бўлганда ҳам. Бас, мол унинг зиммасига тушади.

«Хулуъ» сўзи луғатда кўпроқ «кийим ечиш» маъносида ишлатилади. Шариатда эса хотин кийимнинг арз қилиб, бир нарса бериб, эри билан ажрашишига «хулуъ» дейилади. Чунки эр-хотин Куръон таъбири ила бир-бирига кийим ўрнида бўлади.

Аллоҳ таоло Бақара сурасида марҳамат қилади:

عَلَيْهِمَا جُنَاحٌ فَلَا إِلَهَ إِلَّا خِفْتُمْ فَإِنْ تَعْتَدُوها فَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حُدُودُ تِلْكَ بِهِ أَفْئَدَتْ فِيهَا

«...Бас, агар икковларининг Аллоҳнинг чегараларида тура олмасликларидан кўрксангиз, хотин берган эвазда икковларига гуноҳ йўқдир. Ушбулар Аллоҳнинг чегараларидадир. Бас, уларни бузманг» (229- оят).

Ушбу ояти карима асосида Ислом шариатида «хулуъ» ҳукми жорий қилинган. Эр-хотиннинг

бирга яшашга иложлари қолмаса, агар бирга турсалар, гуноҳ иш содир бўлиши муқаррар бўлиб қолса, хотиннинг эридан кўнгли тўлмаса, ажрашишни истаб, эрига фидя (тўлов) бериб, уни рози қилиб ажрашиб кетса бўлади.

Бу масалада «Мухтасари Виқоя»нинг соҳиблари куйидагиларни айтади.

«Ҳожат тушганда маҳрга яроқли нарса эвазига хулуъ қилса бўлади».

Бунга ҳозиргина ўрганган оятимиз ва куйидаги ҳадиси шариф далилдир:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ امْرَأَةً ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ أَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَعْتَبُ عَلَيْهِ فِي خُلُقٍ وَلَا دِينَ وَلَا كَيْفٍ أَكْرَهُ الْكُفْرَ فِي الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَتَرَدِّينَ عَلَيْهِ حَدِيثَهُ قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: اقْبَلِ الْحَدِيثَ وَطَلِّقِهَا تَطْلِيقَةً. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.

Ибн Аббос розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Собит ибн Қайснинг хотини Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларига келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули! Мен унга хулқда ҳам, динда ҳам бир айб қўя олмайман, лекин Исломда куфрон бўлишини ёқтирмайман», деди. Шунда Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам:

«Унга боғини қайтариб берасанми?» дедилар.

«Ҳа», деди аёл.

«Боғни қабул қилиб ол-да, уни бир талок кил», дедилар».

Бухорий ва Насай ривоят қилишган.

Собит ибн Қайс розияллоху анху Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг айтганларини қилди ва шу тариқа Исломда биринчи хулуъ собит бўлди.

«Хулуъ – боин талокдир».

Чунки Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам хулуъни бир боин талок ҳисоблаганлар.

«Аёлга (хулуънинг) бадалини бериш вожиб бўлади».

Яъни эридан хулуъ қилаётган аёлга эрига хулуънинг бадалини бериш вожиб бўлади.

«Эрга, агар айб ўзида бўлса, бадални олиш, агар айб аёлда бўлса, унинг ортиғини олиш мақруҳдир.

Яъни эр ўзининг айби билан хотинни хулуъ қилишга олиб келган ва хулуъ эвазига хотин маҳрнинг бадалини қайтариб бераётган бўлса, уни олиш эрга мақруҳдир.

Аммо айб хотинда бўлса ва у маҳр бадали устига кўшиб бераётган бўлса, эрга ўша ортиғини олиш ҳам мақруҳ бўлади.

Собит ибн Қайс розияллоху анху Жамила розияллоху анҳога бир боғни маҳр қилиб берган эди. Собит розияллоху анху ўзлари одобли, диндор бўлсалар ҳам, чиройли эмас эканлар. Шунинг учун хотинлари Жамилага ёқмаганлар.

Бошқа ривоятларда зикр қилинишича, Жамила розияллоху анҳо Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламга: «Бир куни пардани кўтариб кўчага қарасам, у бир гуруҳ одамлар билан келётган экан, уларнинг ичида ундан кўримсизи, ундан хунуги йўқ экан!» деган.

Шунинг учун куфрони аъшир, яъни эрга итоатсизлик бўлишидан кўрққан. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам Жамиланинг ажраш истагини Собитга айтганларида, у: «Эй Аллоҳнинг Расули, мен унга энг яхши молимни – боғимни маҳр қилиб берган эдим», деган.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам Жамила розияллоху анҳога: «Унга боғини қайтариб берасанми?» деганлар. Бу саволнинг жавобига Жамила розияллоху анҳо:

«Ҳа, устига бошқа нарса ҳам бераман», деган.

«Зиёданнинг кераги йўқ», деганлар Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам.

Хулуъга маҳр бўлиши жоиз нарса берилса ҳам бўлади. Уламоларимиз: «Хулуънинг миқдори ўша аёлга берилган маҳрдан ортиқ бўлмагани маъкул», дейишади.

Хулуъ Исломда аёл киши учун эрдан ажрашишга очиб берилган йўлдир. Эр ажрашишни хоҳласа, талок қилади. Хотин ажрашишни хоҳласа, қозига арз этиб, хулуъ қилади.

Агар мол эвазига ёки мол бериш шарти билан талок қилса-ю, аёл қабул қилса, боин талок тушади. Хамр ва тўнғиз эвазига бўлса, эрга ҳеч нарса лозим бўлмайди. Хулуъда боин, талокда ражъий тушади.

«Сени минг тилла эвазига талок қилдим» деганда ёки «Сени минг тилла бериш шарти билан

Ҳадис

талок қилдим» деганда, хотин: «Шартни қабул қилдим», деса, орага бир боин талоқ тушади. Чунки икки ҳолатда ҳам талоқ хотиннинг қабулига боғлиқдир.

Хамр ва тўнғиз мусулмон шахс учун қийматга эга мол эмас. Шунинг учун уларни бериши ҳам лозим бўлмайди. Буларга ўлимтик ва хур инсон кабилар ҳам киради. Бундай пайтда хулуьда боин, талоқда ражъий тушади. Чунки бериладиган эваз ботил бўлганидан сўнг лафзларга эътибор қилиш лозим бўлади. Хулуь боин талоқни, талоқ эса ражъийни тақозо қилади.

Агар аёл мингнинг эвазига уч талоқни сўраса-ю, эр бир талоқ қўйса, бир боин талоқ тушади ва мингнинг учдан бири лозим бўлади. Минг бериш шарти билан бўлганда, Абу Ҳанифанинг наздида бир ражъий талоқ тушади ва ҳеч нарса бериш лозим бўлмайди.

Араб тилида эваз билан шартнинг орасида катта фарқ бўлади. Шунинг учун бу икки маъно ишлатилганда ҳукмлар икки хил бўлади.

Хулуь аёлнинг ҳаққида эваз олди-бердиси ҳисобланади. У мажлис билан чегараланади. Шунинг учун унинг айтганидан қайтиши ва ихтиёр қилиш шарти тўғри бўлади.

Хулуь қилишни хоҳлаган аёл мол бериши лозим бўлгани сабабли бу иш унинг учун савдога ўхшаш нарсага айланиб қолади. Хулуь масаласини ўша мажлиснинг ўзида ҳал қилиши лозим. Ундан кейинга қолдиришга ҳаққи йўқ. Шунинг учун у хулуьни таклиф қилганидан кейин эри бу таклифни қабул қилишидан олдин гапини қайтариб олишга ҳақлидир. Эр «Минг тилла бериш шарти ила сен талоқсан», деганида аёл «Қабул қилдим», деса, унинг уч кунгача ихтиёр ҳаққи собит бўлади. Бу муддат ичида эр талоқни қайтариб олса, талоқ ботил бўлади. Аёл талоқни ихтиёр қилса, талоқ тушади ва эрга минг тилла бериши вожиб бўлади.

Хулуь эрнинг ҳаққида қасамдир. Шунинг учун ҳукмлар аксинча бўлади.

Яъни қайтиши мумкин эмас ва унга ихтиёр ҳаққи ҳам берилмайди. Масалани ўша мажлиснинг ўзида ҳал қилмасдан, кейинга қолдирса ҳам бўлади. Бошқа ҳукмларда ҳам шундай.

Қул аёлнинг ўрнидадир.

Қулни хожаси мол эвазига озод қилганда, икковлари юқоридаги масаладаги хотин ва эр ўр-

нига қўйиладилар. Қулга ихтиёр ҳаққи берилмайди. Хожага бу ҳақ берилмайди.

Хулуь ва бир-бирдан воз кечиш икковларидан никоҳ ҳақларини соқит қилади.

Аммо никоҳдан бошқа ҳақлар собит туради. Мисол учун, иккиси бир-бири билан савдо қилган бўлсалар, бу ишдаги ҳақлари соқит бўлмайди. Махр, нафақа каби никоҳга оид ҳақлар эса соқит бўлади.

Агар ота кичкина қизини қизнинг моли эвазига хулуь қилса, бу иш талоқ тушишидан бошқа нарсаларда беҳуда бўлади.

Яъни бу ҳолда талоқ тушади ва мол бериш ботил бўлади.

Шунингдек, ўша кичкина қиз эрнинг хулуьсини қабул қилганда ва отаси зомин бўлганда ҳам. Бас, мол унинг зиммасига тушади.

Яъни балоғатга етмаган қизнинг эри «Мен сени мол эвазига талоқ қиламан», деганда, бу таклифни қабул қилса, талоқ тушади ва молни бериш қизга вожиб бўлмайди. Шунингдек, қизнинг отаси «Молни мен бераман», деб хулуьни талаб қилганда ҳам талоқ тушади. Бу ҳолда унинг отаси тўлов тўлайди. Шу сабабли қизга мол бериш вожиб бўлмайди.

«Кифоя» китобидан олинди.

ОЛИМЛАРНИ ЯХШИ КЎРИШ ИЙМОН АЛОМАТИ...

Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳийм.

Аллоҳ субҳанаҳу ва таолога У Зотнинг жалолига яраша ҳамду санолар бўлсин!

Аллоҳ расулларининг афзали Муҳаммад Мустафога мукаммал ва тугал салавоту саломлар бўлсин!

Яқин кунларда бутун мусулмон уммати бошига тушган буюк мусибат сабабли ушбу сатрларни битишга жазм қилдик. Барчангизга маълумки, 2013 йил март ойида мудҳиш ҳолатда содир бўлган аллома Шайх Муҳаммад Саъид Рамазон Бутийнинг вафотлари нафақат Сурия (Шом) аҳлининг, балки бутун дунёдаги мўминларнинг қалбини ларзага келтирди. Бу ҳақда барча оммавий ахборот воситаларида, вақтли матбуот нашрларида ва интернет тармоқларида хабар тарқалди.

Шу билан бирга, Суриянинг ўзида ҳам, бошқа кўпгина давлатларда ҳам у кишининг вафотлари, айниқса бу вафот портлатиш натижасида содир бўлгани жуда катта шов-шувларга сабаб бўлди. Шайх Муҳаммад Саъид Рамазон Бутийни яхши билган, шахсан таниган ва буюк олим деб эътироф этган, бу мусибатдан қаттиқ қайғуга тушганлар билан бирга, ушбу ҳодисадан хурсанд бўлганлар, у кишини қоралаганлар, ўзи шундоқ ҳам фитналарга тўла замонда яна янгитдан фитна чиқармоқчи бўлган кишилар ҳам топилди.

Кимлардир «Олим ўлди, олам ўлди», «Динимизда то қиёматгача тўлмайдиган ёриқ пайдо бўлди», дея мотамга чўмган бўлса, кимлардир шундан ҳам ўз мақсадлари йўлида фойдаланмоқчи бўлишди. Динимизда тирикларнинг ҳам, ўликларнинг ҳам ордидан ғийбат, тухмат қилиш тақиқланганига қарамай, у кишига ҳаётлик чоғларида таъна тошлари отиб юрганлар вафотларидан кейин яна ҳам қутуриб кетишди. У киши вафот топган ҳолатнинг ўзида қолганлар учун буюк ҳикмат ва ибрат борлигини бу кимсалар қаёқдан ҳам билишарди...

Бизлар ҳали тирикмиз, оқибатимиз қандай бўлишини, олдинда бизларни қандай синов ва имтиҳонлар кутиб турганини ҳеч биримиз билмаймиз. Қай биримизга шундай ҳолатда – Аллоҳнинг уйида, Аллоҳнинг каломидан таълим бераётган чоғда, Каломуллоҳни кўксига босганча, масжид меҳробида, умрининг охириги дақиқаларида ҳам Аллоҳнинг

каломини тафсир қилаётиб вафот этиш насиб қилар экан?!

Амаллар хотимасига кўра баҳоланади. Бундай гўзал хотима, бунинг устига, у кишининг хоинлар томонидан хиёнаткорона шаҳид этилишлари сизу бизга ўтган саҳобаларнинг, халифаларнинг ўз давридаги фитналар қурбони бўлганларини, уларга нисбатан уюштирилган суиқасд туфайли шаҳид бўлган пайтларидаги ҳолатларини эслатмаяптими? Ўша замонларда буюк саҳобаларга қилич кўтаришга ҳадди сиққан нобакорларнинг асл мақсадлари нима бўлганлиги тарихдан маълум. Уларнинг кимлиги ва улар келтириб чиқарган фитналарнинг сабаби ҳам энди сир эмас...

Энг ачинарлиси, улар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ва у зотнинг саҳобаларига қандай озор беришган бўлса, ҳозирги кунда уларнинг издошлари Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг меросхўрлари бўлган уламоларга, саҳобаларнинг издошларига ҳам худди шундай озор беришда давом этаётганлари. Ундан ҳам аянчлиси, улар бу ишларида ўзларини ҳақ деб билишларидир.

Олимларни беҳурмат қилиб, таъна тошларини отаётганларнинг аксари ўзлари шаръий илмлардан беҳабар ёки хабари бўлса ҳам, олимлар билан мунозарага киришишга, уларнинг хатоларини топишга қурби етадиган даражада илмга эга бўлмаган чаласаводлар экани ҳам кўпчиликка маълум. Эътибор

бериб қарасак, уларнинг сўзларида дин, охират қайғусидан кўра кўпроқ бу дунёнинг ғами, ҳокимиятга эришиш орзуси, риёсат, молу-мулк қайғуси ғолибдек туюлади. Уларнинг ўзларига синчиклаб назар солган, сўзларига диққат билан қулоқ солган ақл эгалари у нобакорларда охиратдаги ўз ҳолига қайғуришдан кўра бировларнинг бу дунёдаги ютуқларини, динда, илмда ўзиб кетаётганларини кўролмаслик, ўзлари етиша олмаётган обрў-эътибор ва ҳокимиятга нисбатан ҳасад, кин-адоват ва аламзадалик кайфияти кучлироқ эканини сезишлари мумкин.

Қуръон оятлари ва ҳадиси шарифлардан ҳам ўзларининг нафсларига, мақсадларига мувофиқ келганини ёдлаб олиб, зоҳирий кўринишига қараб ҳукм чиқарувчи бу «олим»ларнинг асл мақсадлари нима эканини динни чуқур билган, ҳақиқий раббоний олимлар жуда яхши билишгани ва ҳар қадамда уларнинг нотўғри ақийда ва қарашларини танқид қилиб, фош қилиб келишгани учун ҳам уларни ўз мақсадлари йўлидаги энг катта тўсиқ деб биладилар.

Шунинг учун ҳам имкони туғилди дегунча, уларга тухматлар қилиб, қилган ва қилаётган ишларини нотўғри талқин этиб, омма ўртасида обрўларини тўкиш пайида бўлишади. Чунки оддий оми халқ кўрмаётган ҳақиқатларни кўра оладиган ва одамларга тўғри йўлни кўрсата оладиган олимлар бор жойда улар ҳеч қандай мақсадларига эриша олмасликларини яхши билишади.

Умрида бирор бир диний китоб ёки бир оддий мақола ҳам ёзмаган, низомли бир диний таълим кўрмаган кишиларнинг дин олимлари қилаётган ишлари ва илмлари ҳақида баҳс юритишлари ва кўпчилик кишиларнинг «Ҳақиқат мана бу ёқда экан» дея уларнинг ортидан эргашиб кетиши динимиздаги энг катта офатлардан биридир.

Умрини Аллоҳнинг динини олий қилиш йўлида сарфлаган, шу йўлда соч-соқоллари оқарган, кўз нурларини, қувватларини сарф қилган мўътабар уламоларни танқид қилишга, ҳақорат қилишга, уларга тухмат қилишга ҳадди сиғиб, ақллилик қилаётган кимсалар охиратда ўзларининг ҳоли не кечиши ҳақида ўйлаб ҳам кўрмайдилар.

Уларнинг ўзлари айблаётган олимларининг китобларини ўқимаганини, маърузаларини тингламаганини, тутган йўллари ва қилган хизматлари ҳақида аниқ тасаввурга эга эмаслигини гапларидан ҳам билиб олиш мумкин. Чунки инсон билмаган, танимаган, тушунмаган нарчасини инкор этишга мойил бўлади. Бу гўё мўминлар Аллоҳни қалблари ила таниган чоғларида кофирлар қалбларидаги муҳр туфайли бу бахтдан бенасибликлари кабидир.

Ёки саҳобалар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламни Аллоҳнинг Расули дея тан олган бир пайтда мушриклар қалб кўзлари кўрлиги сабабли У Зотдаги илоҳий нурни кўрмаганлари кабидир...

Аллоҳ таолонинг Ўзигагина аён бўлган ҳикматга кўра илм йўлига кириб қолган, лекин асл табиати бузуқ бўлган бундай кимсалар Исломи дини номидан гапирадилар, ўзлари Қуръон ва Суннатга амал қилаётганларини даъво қиладилар. Лекин Аллоҳ таолонинг «**Албатта, мўминлар биродардирлар. Бас, икки биродарингизнинг ўртасини ислоҳ қилинг**» (*Хужурот сураси, 10-оят*) деган оятига хилоф қиладилар. Кишилар орасида ихтилоф чиқариб, мусулмонларни мушрикка ва ҳатто кофирга чиқарадилар.

Фикҳий мазҳабга эргашган мусулмонларни эса «Қуръон ва Суннатни тарк этиб, ўзларига ўхшаш бир инсоннинг айтганига амал қилишмоқда», дея айблайдилар. Мусулмонларни кофирга чиқарувчилар ва мазҳабларни инкор қилувчилардан безган ва уларнинг кирдикорларини фош қилиб, омманинг кўзини очишга бел боғлаган ғайратли мусулмон олимларни эса Исломи таълимотларини тўлиқ етказмасликда айблайдилар. Уларга турли тухмат тошларини отадилар. Ўзлари тўкиб чиқарган ва нафслари рози бўладиган ёмон сифатлар билан уларни қоралайдилар ва энг хатарлиси, уларга суиқасд уюштиришдан ҳам тоймайдилар.

Лекин ўзлари бошлиқларининг гапига сўзсиз итоат этадилар, фақат устозларининг сўзларини тан оладилар. Ўзларидан бошқани адашганлар деб ҳисоблайдилар. Энг хатарлиси ҳам шу, чунки ўзидан бошқани адашган деб билувчи тоифалар бор экан, бу уммат учун бошқа душманнинг кераги йўқ!

Ҳеч бир динда, ҳеч бир миллатда, ҳеч бир халқда олим инсонни ўлдирмаслар, фақатгина хуруж аҳлигина бу ишга журъат эта олар экан. Кейин эса бу жиноятларини хаспўшлаш учун жонига қасд қилгани етмагандек, ўзларининг қилмишларини оқлаш мақсадида уларга вафотларидан кейин ҳам бўхтонлар ёғдирадилар. Уламоларнинг дин учун қилган барча яхши ишларини бир четга суриб қўйиб, уларнинг фикрий ижтиҳодларига қараб, улар ҳақида ҳукм чиқарадилар. Ҳатто мушрик деб аташгача борадилар. Ваҳоланки, ўзларининг амаллари Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам даврларидаги мушрикларнинг мунофиқларнинг амалларидан фарқ қилмайди.

Мусулмонлар орасида фитна чиқарган ва чиқараётган тоифаларнинг ҳолига ва тарихига назар солсак, улар доимо аҳли Исломига осилиб келганининг гувоҳи бўламиз. Бошқа диндагилар ва кофирлар билан иши ҳам бўлмайди, балки баъзи ҳолатларда улар

билан ҳамкорлик ҳам қилади. Ўзларининг асл мақсадларини яшириш учун кўпроқ Ислондаги амалларнинг зоҳирига эътибор беришади.

Уларнинг аксариятида тамагирлик, ҳокимиятни қўлга олишга кучли интилиш, билимсизлик сифатлари яққол кўринади. Уларга ташқаридан қарасанг, амалларининг, гапларининг гўзаллигидан хайратга тушасан, лекин яқинроқ келсанг ёки нафсларига ёқмайдиган бирор гап айтиб кўйсанг, Ислонни топишларидан аввал гуноҳ ва маъсиятларга ботиб юрган, тарбия кўрмаган, ахлоқсиз шахслар бўлганликлари маълум бўлиб қолади. Ҳозиргина Куръон оятлари, ҳадиси шарифлар дур каби тизилиб чиқаётган оғизларидан фахш гаплар ҳам, ғийбату бўҳтонлар ҳам отилиб чиқаётганини кўриб, хайрон қоласан.

Бундайлар ҳақида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам шундай деганлар: **«...Сизлардан бирингиз уларнинг намози олдида ўзининг намозини, рўзаси олдида ўзининг рўзасини ҳақир санайди. Улар Аллоҳнинг Китобини кўп тиловат қиладилар. Аммо у уларнинг бўғизларидан нарига ўтмайди. Улар аҳли Ислонни қатл қиладилар ва аҳли бутларни тарк этадилар. Улар Ислондан камондан ўқ чиққандек чиқадиладар...»** (*Икки шайх ва Термизий ривоят қилишган*)

Мана шундай фитналарга тўла замонда яшар эканмиз, юкорида зикр қилинган ҳолатларга дуч келган пайтларда айтилаётган сўзларнинг қай бири ботил ва қай бири ҳақиқатлигини билмай, иккиланиб қолиш ҳам мумкин. Ҳар қайси тараф ўз фикрини қувватлаш учун оят ва ҳадислардан далиллар келтириши эса вазиятни тамоман чигаллаштиради...

Аллоҳ таоло марҳамат қилади:

«Қачонки уларга эминлик ёки ҳақ тўғрисида бир иш – хабар етса, уни ҳар қаёққа тарқатурлар. Агар уни Расулга ва ўзларидан бўлган ишбошиларга ҳавола қилганларида эди, улардан ишнинг негизини биладиганлари уни англаб етар эдилар» (*Нисо сураси, 83-оят*).

Бу ояти карима биз мусулмонлар бирор хабарни эшитган пайтимизда ўзимизни қандай тутишимиз кераклигини кўрсатмоқда. Мусулмон уммати ичида бирор ҳодиса рўй берса, ҳар ким ўз фикрини айтишга, билиб-билмай бу ҳақда ҳамма ёққа хабар тарқатишга шошилмаслиги лозим. Бундан мусулмонларга фойда борми, зарар борми, аввало шуни ўйлаши керак. Акс ҳолда мусулмонлар ичида ғулғула, келишмовчилик тарқалиши, бу эса мусулмон уммати орасида ихтилоф чиқариш, уларнинг сафини бузиш ва заифлаштириш пайида юрган душманлар учун айна муддао бўлиши мумкин. Пайғамбаримиз ҳаётлик чоғларида мусул-

монларга бирор ишнинг хабари етса, у кишининг ўзларидан сўраб олишар, у зот соллаллоҳу алайҳи васаллам нима қилиш кераклигини англатар эдилар. Ҳозир эса бундай ҳолатларда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ворислари бўлган уламоларга, ўзларидан бўлган ишбошиларга ҳавола қилишлари лозим. Улар ҳар бир ишнинг негизига етиб боришди ва уммат учун фойдали йўлни кўрсатишади.

Мусулмон одам бирор гапни айтишда эҳтиёт бўлиши, мусулмон уламоларга нисбатан бўҳтон тўқишдан сақланиши лозим. Миясига бошқа фикр келиб қолган жоҳилга ёки бирор хабарни эшитиб олган кишига дарҳол ишониб кетавермаслиги, балки аҳли илмлардан бунинг тўғри ёки нотўғри эканини сўраш лозим.

Энг муҳими, мусулмонлар ҳақида, айниқса, олимлар ҳақидаги ёмон гапларга аралашини у ёқда турсин, улар ҳақида ёмон гумонга боришдан ҳам эҳтиёт бўлмоқ лозим. Чунки мусулмон ҳақида имкон қадар яхши гумонда бўлиш, шунингдек, уламоларни ҳурмат қилиш ҳар бир мусулмон учун вожибдир.

Ким бўлишидан қатъи назар, вафот этган инсонни орқасидан ёмонлаш яхши эмас. Мусулмонлар эса тирикнинг ҳам, ўлганнинг ҳам ортидан фақат яхши гап айтишга буюрилган умматдир.

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: **«Вафот топганларингизнинг яхшиликларини зикр қилинг, уларнинг ёмонликларидан тийилинг»**, дедилар (*Абу Довуд ривоят қилган*).

Биз мусулмонлар орасида ҳукм қилувчи Куръон ва Суннат бор, улар асосида Ислон таълимотларини етказувчи олимлар бор. Уларга эргашсак, нажот топамиз, иншааллоҳ!

Ўз шахсий фикрини устун қўйиб, нафсининг гапига кириб, Аллоҳнинг фазли ва марҳаматидан бенаиб ҳолда, шайтонга эргашиб юрганларнинг охираддаги ҳоли нима бўлиши ҳам Аллоҳ таолонинг Ўзига аён.

Тавфиқ Аллоҳдан, олимларни яхши кўриш иймон аломати, уларни ёмон кўриш эса нифоқ аломатидир.

Аллоҳим! Ўтган уламоларимизнинг барчаларини Ўз раҳматингга олгин! Қолган олимларнинг умрларини узоқ қилгин ва умматнинг бахтига саломат қилиб, Ўз паноҳингда асрагин! Омин!

Малоҳат Анвар тайёрлади.

Савол-жавоб

Саволларга Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф ҳазратлари жавоб берадилар.

АЁЛ ЭРИГА ИТОАТ ҚИЛМАСА

САВОЛ: Ассалому алайкум, Шайх ҳазратлари! «Нисо» сурасида аёл киши айтгани қилмаса, унга насиҳат, ундан кейин жойини алмаштириш, кейин уриш чораларини қўллаш айtilган экан. Агар мана шу ҳолатларда ҳам аёл эрига итоат қилмаса, қандай чора қўллашни маслаҳат берасиз?

ЖАВОБ: Икки тараф қариндошлардан ҳакам таяин қилиб, масала ўртага қўйилади.

ҚЎЛ ВА ОЁҚДАГИ ТУКЛАР

САВОЛ: Ассалому алайкум, Ҳазрат, сизга бир савол билан мурожаат қилмоқчиман. Ҳазрат, баъзи бир аёл ва қизларнинг оёқ ва қўлларида жуда ҳам кўп тук ўсади, ана шуларни олиб ташлашга Ислом нима дейди? Бу ҳолат Аллоҳнинг яратганини ўзгартиришга кириб қолмайдими? Жавобингиз учун раҳмат.

ЖАВОБ: Жоиз.

ЭРКАК КИШИНING ТУҒРУҚХОНАДА ИШЛАШИ

САВОЛ: Ассалому алайкум, Устоз. Бир шифокор акамининг илтимосига кўра савол бермоқчи эдим. У киши болалар шифокори бўлиб ишлайди. Бошлиғи «Туғруқхонада ҳам ишлайсан» деб мажбурлапти экан. Бир-икки марта ишдан бўшашга ҳаракат қилибди. Фойда бермабди. Бир марта бориб, ишлабди ҳам. Айтиши бўйича ўшанда етгита бемор келибди, фақат оғир аҳволда келган икки аёлнинг олдига кириб, уларнинг саломат қолишларига сабабчи бўлибди. Шариатда бунга рухсат берадими, деб сўрапти. Кўп биродарлар сизга кўп ташаккурлар айтишмоқда ва сизни дуо қилишмоқда.

ЖАВОБ: Аёл доялар эплай олмай, беморни ўлимдан сақлаб қолиш керак бўлган ҳолдагина рухсат бўлади.

НОМАҲРАМЛАРГА САЛОМ БЕРИШ

САВОЛ: Ассалому алайкум, Ҳазрат. Биз биланмикки, бир нечта ҳадисларда саломлашишга буйруқлар бор. Шу сабабли баъзан кўчада номаҳрам таниш эркакларга дуч келганда иккиланиб қоламиз. Уларга салом бермай ўтиб кетишни истайман. Лекин Пай-

ғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадислари эсимга тушиб, салом бераман. Шундай эркаклар ҳам борки, рўмолли, ҳижобли аёлларга ҳам шаҳват назари билан қарашади. Шундай пайтларда кўнглимиз ҳижил бўлади. Бу ҳолатда қандай йўл тутсак бўлади?

Олдиндан раҳмат, Аллоҳ рози бўлсин!

ЖАВОБ: Охирги мулоҳазангиз юзасидан ёш аёллар эркакларга салом бермаганлари афзал кўрилади.

СОЧ АЙИРБОШЛАШ

САВОЛ: Ассалому алайкум ва раҳматуллоҳи ва барокатуҳ. Ҳурматли Шайх ҳазратлари. Бир саволим бор эди. Маълумки, аёллар соч тараганда ёки ювганда соч толалари тароқда қолади. Шу соч толаларини лўлиларга бирор буюмга айирбошлаш жоизми? Жавобингиз учун олдиндан катта раҳмат.

ЖАВОБ: Жоиз эмас.

МАҲРАМИ ЙЎҚ КИШИНING САФАРИ

САВОЛ: Ассалому алайкум, Устоз. Ҳали турмушга чиқмаганман. Узоқ юртга сафарга маҳрамсиз бориб бўлмаслигини билиб, араб давлатларида шифокор бўлиб ишлайдиган опамнинг болаларига бориб қарашдан бош тортдим. Онам бундан норозилар, нима қилишга ҳайронман. «Ўзим кетаман», деб кўрқитяптилар. Оиламизда маҳрам йўқ. Яқинда у ерга бориб келдим, деярли кўчага чиқмадим, лекин барибир мумкин эмас экан-ку?! Менга нима маслаҳат берасиз?

ЖАВОБ: Опангизнинг маҳрами бўлса, сиз опангиз билан борсангиз бўлади.

УЗРЛИ ҲОЛАТДА ДУО ЎҚИШ

САВОЛ: Ассалому алайкум, ҳурматли Устоз. Аёл киши ҳайз кўрган вақтларда Куръондан эмас, балки Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам таълим берган дуоларини ўқиса бўладими? Масалан, эрталаб таҳоратдан кейин ўқиладиган дуолар, бўғимларнинг садақаси сифатида ўқиладиган дуолар. Жавобингиз учун олдиндан катта раҳмат.

ЖАВОБ: Бўлади.

«Зикр аҳлидан сўранг» веб-саҳифасидан олинди.

ҲАФСА БИНТИ УМАР РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲО

Ҳафса онамизнинг оталари иккинчи халифа Умар розияллоҳу анҳу, оналари эса Зайнаб бинти Мазъун ҳам машҳур хонадондан бўлиб, саҳобий Усмон Мазъун розияллоҳу анҳунинг синглицидирлар.

Ибн Саъд раҳматуллоҳи алайҳи қилган ривоятда ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу:

«Ҳафса Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг пайғамбар этиб юборилишларидан беш йил олдин, Қурайш Байтни қураётган пайтда туғилган», деган.

Ҳафса эс-хушини таниганидан бошлаб, исломий муҳитда ўсдилар. Умар розияллоҳу анҳу Исломга келганларидан кейин у кишининг уйлари Маккадаги дин таянчларидан бирига айланган эди.

У киши оила қуриш ёшига етганларида Хунайс ибн Ҳузофа Саҳмийга турмушга чиқдилар. У кишининг турмуш ўртоқлари ҳам Исломга аввал кирганлардан эди. Ҳижратнинг иккинчи йили Хунайс ибн Ҳузофа Саҳмий Бадр жангида иштирок этдилар. Душмanning кўпчилик бўлиб қилган ҳужумлари оқибатида Хунайс кўп жароҳат олдилар ва мазкур жароҳат туфайли вафот этдилар.

Ўша вақтларда эр томон уйланиш учун аёл излар, аёл томондан аввал гап чиқиши уят ҳисобланар эди. Аммо қизи бева қолган Умар ибн Ҳаттоб ўзлари Ҳафсага муносиб киши ахтара бошладилар.

Ҳазрати Усмонга: «Менинг қизимни ол», деб илтимос қилган эдилар, рад жавобини олдилар. Аммо Умар розияллоҳу анҳу бу билан кифояланмадилар. Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг олдиларига бориб, Ҳафсага уйланишни таклиф қилдилар. Абу Бакр розияллоҳу анҳу ўзларини ғалати тутдилар. «Ҳа» ҳам демадилар, «Йўқ» ҳам демадилар. Бу ҳолат Умар розияллоҳу анҳунинг аччиқларини чиқарди. Лекин кўп ўтмай, энг муносиб, энг яхши, энг улуғ куёв топилди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари Ҳафсага уйланиш истагини билдирдилар ва уйландилар.

Ана шундан сўнг Абу Бакр розияллоҳу анҳу ўзларининг ғалати тасарруфлари сирини очдилар. У киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Ҳафсага уйланиш ниятлари борлиги ҳақидаги гапларни эшитган эканлар. Буни Умар розияллоҳу анҳуга айтолмас эдилар. Чунки бу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шахсий сирлари ҳисобланарди.

Ҳафса бинти Умар розияллоҳу анҳо нубувват хонадонига янги аъзо бўлиб келганларида у ерда Савда онамиз ва Оиша онамиз бор эдилар. Умар розияллоҳу анҳу қизларига Расуллуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ҳеч қачон гап қайтармасликни тайинлар эдилар.

Ҳафса онамиз оталарининг юқоридагига ўхшаш насихатларига амал қилиб, нубувват хонадонига яхши

яшай бошладилар. Расуллуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳафса онамизнинг қобилиятларини ва ушлаган нарсасини узиб оладиган одатлари борлигини эътиборга олиб, ўзлари берган тарбиядан бошқа турли керакли нарсаларни бошқа одамлардан ҳам ўрганиб олишларига эътибор берар эдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бир марта Ҳафса онамизни талоқ қилганлар, аммо бу иш Ҳафса онамизнинг обрўлари ортиши билан яқунланган.

Имом Абу Довуд ва Насайи Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳафсани талоқ қилдилар, сўнгра унга ражъат қилдилар (қайтдилар)».

Расуллуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳафса онамизга у кишини талоқ қилганларидан кейин қайтишлари Аллоҳ таолонинг амри ила бўлган. Бошқа ривоятларда зикр қилинишича, Аллоҳ таоло у зотга ваҳий юбориб:

«Ҳафсага ражъат қил, у кўп рўза тутувчи, кечаси кўп намоз ўқувчи аёлдир, у жаннатдаги хотинингдир», деган.

Албатта, Аллоҳ таоло томонидан Расуллуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга Ҳафса онамизнинг фойдаларига бу маънода амр бўлиши у кишининг фазлларига фазл қўшди.

Ҳафса онамиз розияллоҳу анҳо Қуръони Каримни тўлиқ ёд олган ва унинг илмларини биладиганлардан бўлганлар. У киши ўша вақтда жуда кам одамларга насиб қилган ёзиш ва ўқиш фазлига ҳам эга бўлганлар.

Ҳафса онамиз розияллоҳу анҳо фикҳда ҳам қўли узун кишилардан ҳисобланганлар. Ҳатто оталари Умар розияллоҳу анҳу ҳам у кишидан баъзи масалаларни сўраб турганлар.

Ҳафса онамиз розияллоҳу анҳо ҳадиси шарифларни ривоят қилишда Оиша онамиз, Умму Салама онамиз ва Маймуна онамиздан кейин тўртинчи ўринда турадилар. У киши олтмишта ҳадис ривоят қилганлар.

Ҳафса онамиз розияллоҳу анҳо ҳижрий қирқ бешинчи сананинг шаъбон ойида олтмиш ёшда вафот этдилар.

У кишининг жанозаларини ўша вақтдаги Мадинанинг амири Марвон ибн Ҳакам ўқиган. Ҳафса онамиз розияллоҳу анҳонинг тобутларини Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу кўтаришиб борганлар. У кишининг Бақийъадаги қабрларига укалари Абдуллоҳ ва бошқа маҳрамлари тушишган.

Аллоҳ таоло Ҳафса онамиз розияллоҳу анҳодан рози бўлсин!

«Ҳадис ва Ҳаёт» китобидан олинди

Бугунги кунда айрим ҳомиладор аёллар Аллохнинг иродасига қарши чиқиб, ўз хоҳишлари биланми ёки яқинларининг талаби биланми, ҳали дунёга келмаган норасидаларини нобуд қилишмоқда. Ҳомиланинг жинсини аниқлаш мумкин экан, бу ҳомила жажжи инсон бўлди, деганику ахир! Унда эркаклик ёки аёллик жинсининг шаклланиши шунга далолат қилади. Мусулмон киши учун мусулмоннинг қони, моли ва обрўси ҳалол эмас. Ҳатто у ота ёки она бўлса ҳам, унда фарзандини ўлдиришга ҳақ йўқ.

Ислондан аввал араблар қиз фарзанддан ор қилиб, уларни тириклай кўмишар эди. Бу нақадар жоҳиллик! Инсон ҳатто ҳайвонни ҳам тириклайин кўмишга журъат эта олмайди. Ўз жигарбанди бўлмиш фарзандини тириклай кўмган тошбағир махлуқотни одам деб аташ мумкинми?!

Бугунги кунда қорнидаги тирик боласини ўлдираётганлар жоҳилиятдаги араблардан ҳам ўтиб тушдилар. У даврда-ку, ҳали Ислон келмаганди, жоҳил кишилар ўз тушунчаларига кўра қиз фарзанддан ор қилар, шу сабабли уларни тириклай кўмишар эди. Аммо ўша ор қилаётган фарзандларига бир неча йил ёруғ дунёда яшаш имконини берардилар.

Албатта, уларни оқлаш фикридан тамомила йироқмиз, бу мисолни қиёс учун келтиряпмиз, холос. Қиёс қилганда ҳам, уларни бугунги куннинг мусулмонлари билан қиёслаяпмиз! Ўзи мусулмонликни даъво қилувчи, ота-бобоси мусулмон бўлиб ўтган, мусулмонлар жамиятида яшаётган кишилар билан қиёслаяпмиз! Улар жоҳилият давридаги араблар каби, фарзандларини тириклай кўмишмаяпти. Балки бундан-да вахшийроқ қотилликни қилишмоқда. Дунёга келмаган жажжи инсонни ҳомила пайтидаёқ қийма-қийма қилиб ўлдирмоқдалар! Кимнинг қилмиши оғирроқ ва жазога лойиқ экани очиқ-ойдин аён бўлиб турибди.

Аллох субҳанаху ва таоло Исро сурасининг 31-оятида марҳамат қилади:

«Фақирликдан кўрқиб, болаларингизни ўлдирманг. Биз уларни ҳам, сизларни ҳам ризқлантираемиз. Албатта, уларни ўлдириш катта ҳатодир».

Ҳозирда ҳам учта-тўртта боласи бор оилаларда «Шунча болани қандай боқиб катта қиламиз, улар улғайгач, уй-жой қилиш керак», деган баҳоналар билан туғилмаган гўдакнинг жонига қасд қилиш ҳоллари учраб турибди. Буларнинг ҳаммаси Ислонга амал қилмаслик, Аллохдан кўрқмаслик, шариат ҳукмларини билмаслик оқибатидир.

Расулуллох соллаллоху алайҳи васаллам марҳамат қилиб айтадилар: **«Бир мусулмоннинг ўлдирилиши Аллохнинг ҳузурда дунёнинг заволидан ҳам оғирроқдир».**

Сўзимиз сўнгида барчани Аллохга тақво қилишга чақирамиз, тавфиқ Аллохдандир.

ГУНОҲИМ НИМА, ОНАЖОН?!

Ғиёсиддин Муҳаммад Юсуф

ШОҲИ ЗИНДА

Амир Темури ва темурийлар даврида Самарқанд дунёнинг илм-фан марказига айланди. Ўрта Осиё ва Шарқ шаҳарсозлигининг барча нодир хусусиятлари унинг меъморчилигида намоён бўлди.

Маълумки, Афросиёб Самарқанднинг қадимий масканларидан бири. Ана шу масканнинг энг олис тарихга дахлдор қисмларидан бири Шоҳи Зиндадир. У 22 гектар майдонни эгаллайди. Ушбу тарихий ёдгорликнинг Ислом олами учун энг аҳамиятли томони шундаки, бу ерда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг амакиваччаси Қусам ибн Аббоснинг қабри мавжудлигидадир. Шундай экан, Қусам ибн Аббос ҳақида бироз маълумот олиш фойдадан холи бўлмас.

Саҳоба Қусам ибн Аббос ибн Абдулмутталиб Ҳошимий розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга амакивачча бўлиб, Аббос ибн Абдулмутталиб розияллоҳу анҳунинг ўғли ва Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳунинг укаси дир. Тахминан ҳижрий 2

сана, милодий 624 санада туғилган. Кўринишидан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга жуда ҳам ўхшаб кетар эди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Қусам розияллоҳу анҳуни уловда орқаларига мингаштириб юрганлари ривоятлардан машҳурдир.

Онаси Умму Фазл розияллоҳу анҳо Имом Ҳусайн ибн Али розияллоҳу анҳуни эмизгани учун улар эмикдош ҳисобланишади. Уммул Фазл Лубоба бинти Ҳорис Ҳилолия розияллоҳу анҳо уммул мўминин Маймуна онамизнинг синглиси бўлиб, Маккада Хадича розияллоҳу анҳодан кейин биринчи мусулмон бўлган аёлдир.

Қусам розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам вафот этганларида, у зотнинг муборак жасадларини ювиш ва дафн этишда қатнашган ҳамда қабрга қўйиб, лаҳаддан энг охириги бўлиб чиққан эди.

Қусам розияллоҳу анҳу ҳазрати Али розияллоҳу анҳунинг буйруғи билан Макка ва Мадинага волий бўлган.

Қусам розияллоҳу анҳу умавийларнинг биринчиси Муовия ибн Абу Суфён розияллоҳу анҳу даврида ҳазрати Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳунинг ўғли Саид розияллоҳу анҳу билан Самарқандни фатҳ қилишга боради ва ҳижрий 57 йил, милодий 677 йил ўша ерда шаҳид бўлади.

Хилхона Қусам ибн Аббоснинг тахминий қабри атрофида XI асрда бунёд этилган. Афсоналарда айтилишича, Қусам ибн Аббоснинг қўшини намоз пайтида кофирлар томонидан қириб ташланган. Унинг ўзи Аллоҳнинг иродаси билан очилган меҳроб ичига кириб, омон қолган. Шунинг учун хилхона Шоҳи Зинда – «Тирик Шоҳ» номини олган.

Машҳур фикҳшунос аллома Утбий «Саҳиҳи Бухорий шарҳи», тарихчи Абу Абдуллоҳ «Тарихи Нишопур» асарларида бу ерда қадимда Бану Ножия номли қабристон бўлганлиги, кейинчалик унга Қусам ибн Аббос майити кўмилгани ҳақида маълумот берадилар. IX-XII асрларда тарихчилар Ибн Ҳавқал, Саолибий, Ёқут Ҳамавий, Истаҳрий ўз асарларида бу ерда қабристон ва Қусам ибн Аббос қабридан бошқа масжидлар, мадрасалар барпо этилганлиги хусусида ёзадилар. Лекин урушлар натижасида уларнинг аксарияти бузилиб кетган. XIV-XVI асрларда Амир Темур ва темурийлар даврига келиб, Шоҳи Зинда ниҳоятда обод ва маҳобатли масканга айланди.

Абу Тоҳир хожа Самарқандий «Самария» асарида бу ҳақда шундай маълумот беради: «Амир Темур Кўрагоннинг подшоҳлиги вақтида ушбу мазор иморат қилиниб, турли безаклар билан безатилди. Унинг хотин ва сингилларидан бир нечаси ва баъзи амирлар унга ўринлар белгилаб, ўзлари учун турбатлар ва даҳмалар ясадиб, уларнинг устига буюк-буюк бинолар солдиргандилар. Ложувард тусли фалак дунё юзига томоша кўзини очганидан буён бунга ўхшаш гўзал ва безакли иморатларни кўрмаган».

Шоҳи Зинда ёдгорлик мажмуаси Самарқанд тарихининг муҳим бир қисми. У шаҳарнинг милодий асрнинг бошларидан то XVII асрга қадар кечмишини акс эттиради. Бу ерда салкам 20 асрлик тарих мужассам. Аммо шундай бой тарихга

эга ёдгорликлар кейинги 500-600 йил давомида эътибордан четда қолган. Натижада уларнинг аксарияти бузилиб, вайрона ҳолга келган. Шўролар даврида Шоҳи Зиндадаги мақбаралар, масжидлар омборларга, савдо-сотик базаларига айлантирилиб, хароба ҳолга келган.

Маълумки, Шоҳи Зиндадаги мақбараларнинг деярли ҳаммаси худди Амир Темур мақбараси каби устки ва остки қисмлардан иборат. Мақбараларнинг устки қисмларида зиёратчилар учун рамзий қабрлар ўрнатилган бўлиб, майитлар остки даҳмаларга кўмилган.

Шоҳи Зинда ёдгорлик мажмуаси илмий ходими Ҳамроқул Қаюмов шундай дейди: «Кекса усталар XIV асрда барпо этилган Хўжа Аҳмад мақбарасини қурган устанинг номи борлиги ҳақида айтишарди. Лекин биз уни ҳеч тополмасдик. Кутилмаганда ана шу устанинг номи аниқланди. Унинг номи исломий тарзда ишланган гуллардан бирининг барги ичига битилган экан. Биз уни баргнинг безаклари деб юраверган эканмиз. Аждодларимиз ана шундай юксак санъат эгалари бўлишган. Ҳали бундай «тарих»лардан яна қанчасини аниқлашимиз керак...»

Бу ерда масжидлар, аркли айвонлар, тўртбурчак, кўпқиррали, айлана шаклидаги мақбаралар, турли хил баландликдаги миноралар, ўймакор қабр тошлари каби Ўрта Осиё меъморчилигининг барча кўринишлари мавжуд. Ҳар бир бино, масжид ва мақбаранинг қурилишидан тортиб, безалишигача ўзига хос, бир-бирини такрорламайди.

Қусам ибн Аббос қабри ва масжиди, Туркон оқа, Туман оқа, Шоди Мулк оқа, Ширинбека оқа, Туғли Текин мақбаралари, Жоме масжиди, Амирзода, Амир Бурундук, Хўжа Аҳмад, Қозизода Румийларга нисбат берилувчи хилхоналар ниҳоятда гўзал ва кўркем қиёфа касб этган.

Шоҳи Зинда ансамбли таркибида 20дан ортиқ меъморий иншоотлар мавжуд.

Ирода тайёрлади.

УЛАР БЕҲУДА НАРСАЛАРДАН ЮЗ ЎГИРУВЧИЛАРДИР

«Батаҳқиқ, мўминлар зафар топдилар. Улар намозларида хушў қилувчилардир. Улар беҳуда нарсалардан юз ўгирувчилардир» (Мўминун сураси, 1-2-3 оятлар).

Албатта, ҳақиқий гавҳарни, икки дунёси учун манфаатли, саодатли йўлни излаган инсон уни илм талаб қилиш ҳамда унга амал қилиш билан топади. Ана шундагина оятда айтилган нажотга муяссар бўлишдан умид қилса бўлади. Мўмин кишининг қалби лағв(беҳуда нарсалар)дан умуман холи бўлиши лозим.

Инсонга берилган неъматлар ичида энг улуғи, албатта, соғлом ақл ва тафаккурдир. Соғлом ақл ва тафаккурга эга бўлган инсонгина дунёнинг ҳақиқий лаззати илмда, ҳамда унинг йўлида чекилган машаққатда эканини англаб етади. Шунинг учун ҳам илм талаб қилиш Ислон динида ҳар бир мусулмонга фарз қилинган ва илм олиш билан бирга, уни тарқатиш юксак баҳоланган. Мусулмонлар ўз ҳаётлари давомида Қуръон ва Суннатга амал қилиб яшаган даврларида илм нурини бутун оламга тарқатганлар. Ёшу қари, эркагу аёл бешиқдан то қабргача илм талаб қилиш фарз эканини тўла ҳис қилган ҳолда умр бўйи ўзини толиби илм ҳисоблаб яшаганлар.

Ҳозирги кунда кўпроқ илмга эмас, балки молу дунёга, ўткинчи ҳою ҳавасга берилиб, омонат умрни, қайтарилмас фурсатни беҳуда сарф қилиб юборяпмиз. Агар илм ҳақиқатини англаб етадиган бўлсак, ҳар бир ечими топилмаётган муаммоларимизнинг калити илм ва унга амал қилишда эканини фаҳмлаймиз. Илм Аллоҳ таоло томонидан бандага ато этилган жуда муҳим неъмат, қабрда нур бўладиган, охиратда эса амаллар тарозисини оғир қиладиган энг буюк бойлигимиздир. Шундай экан, нима учун биз ана шундай буюк саодатга эриштирувчи амалларга эмас, фоний дунёнинг ўткинчи лағвларига берилиб кетмоқдамиз?!

Бугун маърифат қадрлими ёки мансаб, обрў қадрлими? Нафсимиз бизга чиройли кўрсатган нарса аслида сароб бўлган алдамчи дунёнинг матоҳлари эмасми?

Ҳадислардан бирида ривоят қилинади: «Абу Дардо розияллоҳу анху: «Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «Албатта, ким илм талаб қилиш йўлига юрса, Аллоҳ унга жаннат йўлини осон қилиб кўяди. Фаришталар толиби илмни рози қилиш учун қанотларини кўядилар. Олимга осмондаги зотлар, ердаги зотлар ва ҳатто сувдаги балиқлар ҳам истиғфор айтадилар. Олимнинг обиддан афзаллиги оининг бошқа юлдузлардан афзалиги кабидир. Албатта, олимлар пайғамбарларнинг меросхўрларидир. Пайғамбарлар динорни

ҳам, дирҳамни ҳам мерос қолдирмаганлар. Улар илмни мерос қолдирганлар. Ким ўшани олса, улуғ насибани олибди», деганларини эшитдим», деган эканлар».

Ушбу ҳадисдан англаб оламизки, илм талаби йўлида юрган инсонга Аллоҳ жаннат йўлини осон қилиб кўяр экан, ҳаттоки унга фаришталар ҳавас қилишар, еру осмондаги барча мавжудотлар толиби илмга мағфират ва раҳмат сўраб дуо қилишар экан. Пайғамбарларга меросхўрлик даражаси берилар экан.

Имом Байҳақий ривоят қилган ҳадисда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Олим билан обид қайта тирилтирилади. Обидга: «Жаннатга кир», дейилади. Олимга: «Одамларнинг одобини гўзал тарбиялаганинг учун уларга шафоат бериш учун собит тур», дейилади», дедилар».

Муҳтарама опа-сингиллар, ҳар биримизга ушбу гўзал ҳадиси шарифлардан ибрат олмоғимиз, уларни ҳаётимизга татбиқ этмоғимиз насиб этсин.

Сўзимиз якуни сифатида сизларга ушбу шеърни ҳа-вола этамиз:

*Ҳар бир инсон бу дунёга меҳмондир, меҳмон,
Саҳро кезиб ўтгувчи йўловчи қарвон,
Иймон қўлин тутсалар, йўллар фаровон,
Охирати саодатли, бахтлидир ҳар он.*

*Иймонни унутсалар, чўлларда сарсон,
Жаҳолатга ботмоқ ҳам бўлади онсон.
Кимлигин унутса, адашса инсон,
Ҳаёти япроқ каби бўлғуси ҳазон.*

*Вақтни ортга сурмоққа берилмас имкон,
Кўзларда ёш ўрнига оқажакдир қон.
Жаҳолатдан ҳаттоки қизарар осмон,
Садқаи одам кетур ҳазон каби ҳар ён.*

*Эссиз, босган йўлларинг, кезганинг тупроқ,
Тупроқ заррасидан ҳам гуноҳинг кўпроқ,
Сарсон бўлиб кезасан, кезасан, бироқ
Кезган саринг манзилинг йироқ.*

*Майли, тотгин, эй инсон ҳаёт лаззатин,
Лек жойига қўй ўзганинг иззат-ҳурматин.
Ўқиб, уқиб Қуръонни, билгин ҳислатин,
Ризоси учун қилгин Ҳақнинг хизматин!*

Муяссар тайёрлайди.

ОГОҲЛИК

Тилдан келадиган офатлар кўп ва турли-туман бўлиб, улар қалбни сархуш қилади. Одам табиатида ҳам уларга мойиллик бор. Мазкур офатлардан қутулишнинг энг осон йўли жим туриш орқали бўлади. Бу жуда катта фазилатдир. Жим туриш ҳимматни жамлайди ва фикрни софлайди.

Жим туришни билмаганлар бўлмағур нарсаларни гапириш билан бир қаторда, ўзларига зарар етказадилар ва қимматли бўлган вақтларини ҳам беҳудага сарфлайдилар. Ўзи билмаган ҳолда бошқалар ҳақида уларда бўлмаган сифатларини ёки борларини ҳам орттириб гапириш орқали ўзининг ишини битириб олиш ёки одамлар олдида обрўсини ошириб олиш мақсадида дуч келган одамларга маддоҳлик қилиб юрадилар. Мадрхнинг ўзи ёмон сифатлардан бўлиб, мадрх қилувчи кишига ҳам, мадрх қилинаётган кишига ҳам зарар етказди. Мадрдох нафақат ўзига, бал-

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларида бир киши зикр қилинди. Бир одам унга яхши мақтов айтди. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бир неча марта: «Шўринг қурсин! Сохибингнинг бўйнини кесдинг! Агар бирингиз ноилож мадрх айтадиган бўлсангиз, «Менимча, ундок, менимча, бундок», десин. Агар ана шундайлиги кўрилган бўлса ва Аллоҳ унга етарли бўлса, Аллоҳга бировни поклаб кўрсатмасин», дедилар».

Биров ҳақида мақтов ёки оқлов сўзлар айтилганда, «Бу одам шак-шубҳасиз, ана шундай», деб бўлмайди. Ҳар банданинг кимлигини, қандайлигини Аллоҳ таолонинг Ўзи билиб, ҳисоб-китобини қилади. Яъни бир одам бирор кишини мақтаса, уни яхши одам деб билса, у ҳақидаги мақтов сўзларни «менимча» деб айтиши керак экан, қатъий ҳукм қилиб, «Фалончи ана шун-

МАДДОҲЛАРНИНГ ЮЗИГА ТУПРОҚ СОЧИЛУР

ки мадрх қилинаётган шахсга ҳам зарар етказди. Унинг ўзига кўпроқ ишонишига, ғурурга кетиб қолишига, ўзини ҳаммадан юқори ҳис қилиб кўйишига сабабчи бўлиб қолади.

Мадрхнинг ўзида олтита офат бор. Уларнинг тўрттаси мадрх қилувчида, иккитаси қилинувчидадир:

1. Мадрхда ҳаддан ошиб, ёлғон қўшиб юбориш.
2. Мадрхга риёкорликни аралаштириш.
3. Мадрдох гоҳида рўёбга чиқиши мумкин бўлмаган нарсани ёки моҳиятини англаш қийин нарсани гапиради.
4. Мадрдох золим ва фосиқ одамни мақтаб, хурсанд қилади.

Мақталган шахсдаги сифатлар:

1. Мақтов мақталган одамда кибр ва ўзини устун кўришига сабаб бўлиши мумкин.
2. Мақталган одам мақтовга учиб, ўздан рози бўлиб, ҳимматини йўқотиши мумкин.

дай» демаслиги, Аллоҳ таолога бировни поклаб кўрсатмаслиги зарур экан.

Демак, бир киши ҳақидаги фикрларни «Менинг фикримча, менинг билишимча», деб айтиш лозим. Бир кишини беҳуда мақтайвериш, беҳудага кўтар-кўтар қилавериш мақталган одамнинг ўзига зарар келтиради.

Ато ибн Абу Рабоҳдан ривоят қилинади:

«Ибн Умарнинг олдида бир киши бошқасини мақтаб қолди. Бас, унинг оғзига қараб тупроқ соча бошлади. Сўнг: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: **«Қачон мадрдохларни кўрсангиз, юзларига тупроқ сочинглар», деганлар», деди».**

Демак, одамларнинг ғашига тегадиган, аччигини чиқарадиган, шариятга, одоб-ахлоққа тўғри келмайдиган мадрдохларга нисбатан ана шундай муносабатда бўлинар экан.

Назокат тайёрлади.

Абдурраҳмон ибн Абу Бакрадан, у киши отасидан ривоят қилинади:

Кўпчилик аёллар фарзандларини одобга ўргатиш учун бақириш, тақиқлаш, ҳаттоки калтаклашни афзал кўрадилар. Аслида эса бу каби усуллар билан ижобий натижага эришиб бўлмайди.

Баъзи ота-оналар ҳеч қандай наф келтирмайдиган кўпол сўзлар ва таҳдидлар билан болага ташланадилар, муаммони эса бартараф қила олмайдилар. Ҳеч қачон болангизга бақирманг ва уни урманг. Биринчидан, бундай пайтда пайдо бўладиган кўрқув, кўплаб рухшуносларнинг фикрича, болада ўраб турган дунёга нисбатан шафқатсиз муносабат шаклланишига, ҳамма нарсага куч билан эришиш мумкинлиги ҳақида тасаввур пайдо бўлишига олиб келаркан. Шунингдек, ўта кўполлик ва ўта талабчанлик оқибатида боланинг кўз ўнгида ота-онанинг обрўси ҳам буткул тушиб кетади. Шу билан бирга, боланинг инжиқликларига эрк бериб юбориш ҳам ярамайди. Чунки бу унинг ўзи истаган нарсагага ҳар доим айнан шу усул билан эришишга ўрганиб қолишига омил бўлади.

Шунинг учун биринчи бўлиб унинг инжиқликларининг сабабини аниқланг. Агар бола ноҳақ бўлса, унда кўрқув хиссини уйғотмасдан, фақатгина мулзам қилинг, хотиржамлик билан танбех беришга ҳаракат қилинг. Болалар аҳамиятли сабаб бўлгандагина инжиқлик қила бошлашини эсингизда тутинг. Болаларда кузатиладиган инжиқликнинг қуйидаги сабаблари мавжуд:

1. Ўзига атрофдагиларнинг эътиборини жалб қилиш истаги. Эътибор болалар учун ҳаётий зарурат ҳисобланади. Атрофдагилар билан алоқа узилса, эътиборни ҳис қилмай қўяди. Шунинг учун ҳаттоки катталар томонидан қилинадиган салбий муносабат ҳам унга эътиборсизликдан кўра яхшироқ.

2. Шунчаки бирор нарса ҳақида сўраш ёки кимнидир чақиришнинг бошқа усулларини билмаслик. Болақайда чақалоқлигидан фақатгина давомли чинқиришдан сўнг унинг олдига келишлари ва куймалана бошлашлари билан боғлиқ рефлекс шаклланган бўлиши ҳам мумкин. Шу сабабли у кичқиришдан онгсиз равишда «қурол» сифатида фойдалана бошлайди.

3. Болалар ўз хис-туйғуларини катталар каби яхши назорат эта олмайдилар. Шу сабабли инжиқлик бутунлай «табиий» сабабларга, яъни болақай оч қолгани, чарчагани, ҳожатни хоҳлаганига қараб пайдо бўлиши мумкин...

Инжиқликнинг ҳақиқий сабабини билмасдан туриб, бирор-бир чора кўришга шошилманг. Агар болақай кулоқ солишни умуман хоҳламаса ва жазавага тушиб қолиб, оёқ-қўллари билан ер тепина бошласа, уни бақириш ва танбехларсиз тинчлантиришнинг битта яхши усули мавжуд: индамаслик ва бошқа хонага чиқиб кетиш. Ишонинг, бу бола учун жуда катта жазодир. Довдираб қолган болақай тез орада олдингизга чопиб келади ва шубҳасиз, қандайдир саволларни бера бошлайди. Токи ўзи хатосини англаб етмагунича ва уни тuzатмагунича, унга эътибор қилмасликка ҳаракат қилинг. Бола буни албатта қилади, чунки болалар улар билан яна гаплаша бошлашлари учун ҳамма нарсага тайёр бўлишади.

Балки, «Қандай қилиб уни урушиб бўлмайди, ахир унга бир нарса юз марта айтилса ҳам, барибир кулоқ солмайдику?!» дерсиз.

Бу муаммога бошқа томондан ёндашишга ҳаракат қилинг. Биринчидан, болаларга бирор нарса қилишни асоссиз тақиқлаш керак эмас, чунки гўдақлик чоғларида улардаги дунёни англаш истаги жуда кучли бўлади. Агар сиз, масалан, «Бармоғингни розеткага тикма», деб айтсангиз, болақайда шу заҳотиёқ кучли қизиқувчанлик уйғонади. У бу ерда қандай қизиқ нарса борлигини билишни истаб қолади.

Аммо болаларни ортиқча кўркитиш ҳам керак эмас. Бунда фобия (бирор нарсадан кўрқиш касаллиги) ривожланиши мумкин. Бинобарин, сиз болақайга электр токи нима экани ва унинг қанчалар хавфлилигини тушунтира олмас экансиз, бу вазиятларда бошқа усулларни танлашга тўғри келади. Болақайни чалғитиш, маълум воситалар унинг ҳаёти ва соғлиғига хавф солган тақдирда эса, уларнинг олдига боришга шунчаки имкон бермаслик керак, холос.

Таъсир қилишнинг яна бир усули – болақайда раҳмдилликни уйғотишдир: «Илтимос, қанд қоғозини ердан олгин, бўлмаса мен хафа бўламан, йиғлайман» каби. Жуда бўлмаса, унинг устидан кулиш ёки бундай дейиш керак: «Агар сен тирноқларингни тишлайверсанг, ҳамма устингдан куладиган бўлади». Шубҳасиз, болақай ўйланиб қолади ва энг муҳими, хатосини тuzатади.

Ҳамма оналар ўз болаларининг бахтиёр бўлишларини истайдилар, кўплари ўз болаларини эркалайдилар, кимлардир эса болалар билан

доим қўл ушлашиб юришади. Аммо ота-оналарнинг бу муомаласи болақайга яхши таъсир этиши даргумон. Болақайни гўдақлигидан ўйинчоқлар ва ширинликлар билан кўмиб ташлаш ҳам келгусида худбинлик ва кибрга мойилликка олиб келиши мумкин. Аксинча, доимий назорат эса уни мустақиллик ва ўзига ишончдан маҳрум қилади.

«Kitob.uz» сайтидан олинди.

Аллоҳнинг инсонларга берган нъматларининг энг улуғи сўзлаш ва мақсад-ниятларни тушунтириб бериш неъматидир. Инсонларнинг бошқа махлуқлардан асосий фарқи ҳам шунда.

Аллоҳ таоло Қуръони Каримнинг Роҳман сурасининг 1-4 оятларида: «Роҳман. Қуръонни ўргатди. Инсонни яратди. Унга баённи ўргатди», дея марҳамат қилган.

Ҳар қандай неъматга шуқр қилиб, унинг ҳаққини адо этиш вожибдир. Инсонлар гапириш неъматидан қандай фойдаланишлари кераклигини ҳамда фақат яхши гапларнигина сўзлашлари лозимлигини Исломи дини яхшилаб тушунтириб берган. Аллоҳ таоло ибрат учун тиллари ҳаркатга келмайдиган, гапириш, сўзлашдек улуг неъматдан бебаҳра қанчадан-қанча кишиларни яратиб қўйган. Лекин аксариятимиз улардан ибрат олмаймиз, асосий вақтимизни беҳуда ва

«Аллоҳга қасамки, ер юзида тилдан ўзга нарсага чуқур зиндон керак эмас».

Абдуллоҳ ибн Аббос айтади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Беш ҳолат сенга ҳамма нарсадан яхшидир:

1. Ноўрин гапирмайсан, чунки бу фазилат.
2. Ўрнини топиб гапирасан. Кўпчилик ноўрин гапиради. Бу эса айб.
3. Ҳалим – юмшоқ одам билан гап талашма. У мулойим гапириб, сени ёғда қовуриб қўяди.
4. Қўпол одам билан ҳам гап талашма. У сенга дилозор бўлади.
5. Биродарингни доим эслаб юр. «Яхшилик билан мукофотланаман, ёмонлик билан жазоланаман» дейдиган одам мисоли иш тут».

Бу фазилатларга тилига эга бўлган, тилини жиловлай оладиган мусулмонгина муяссар бў-

СЎЗЛАШ ОДОБЛАРИ

фойдасиз гаплар билан ўтказамиз. Ахир Аллоҳ таоло тилни бу мақсадда яратмаган-ку!

«Уларнинг кўплаб махфий суҳбатларида яхшилик йўқ, садақага, маъруфга ва одамлар орасида ислоҳга буюрган кишигина бундан мустасно. Ким буни Аллоҳнинг розилиги учун қилса, албатта, унга буюк ажр берурмиз» (Нисо сураси, 114-оят).

Исломи ҳар қандай гапнинг мавзусига жиддий эътибор беради. Чунки инсоннинг ҳар бир сўзи, фикри унинг ақлига ва ахлоқига далолат қилиб туради. Аввало бирор гапни гапиришдан олдин уни эшитувчи, ундан бирор фойда олувчи борми ёки йўқми, шунга эътибор қаратиш лозим. Агар сизнинг ҳузурингиздаги кишилар ичида бундай одам бўлмаса, гапирмай, жим турган афзал. Чунки ўринсиз гапдан тўхтаб, уни тарк этиш ҳам ибодат ҳисобланади.

Бу борада Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан жуда кўп ҳадислар ривоят қилинган:

лади. Тилининг етовида бўлган кишиларни эса тили ҳалокатга етаклайди. Маҳмадоналик қилиб, олди-қочди гаплардан ўзини тиймайдиган одам кўп адашади. Фикрларини жамлаб олмоқчи бўлган киши шовқин-сурон бўлмаган сукунатга ўзини олади.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Зарр розияллоҳу анҳуга қуйидагича насиҳат қилган эдилар: «Камроқ гапир, бу сени шайтондан йироқ қилади, диний амалларингда сенга кўмакчи бўлади».

Жиловсиз тил шайтоннинг қўлидаги юмшоқ арқонга ўхшайди. Тилини жиловлай олмаган одамни шайтон ўзи хоҳлаган куйга солади. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам марҳамат қиладилар: «Тили тўғри эмас кишининг қалби ҳам тўғри бўлмас, қалби тўғри бўлмаса, унинг иймони ҳам тўғри бўлмас».

Демак, инсон ўзининг алоқаси бўлмаган ҳар қандай нарсадан юз ўгириш, ўзига лозим бўлган ишларни пухта бажариш билан саодатга эришади.

Бир сурув қўй ичра юз оч бўри кирганда бўладиган ғавгодан бир соатлик шайтон фасоди зиёдароқдир. Ва юз шайтоннинг одамзодга қиладиган фасодидан нафснинг одамзодга қиладиган фасоди ёмонроқдир.

Ҳаким Термизий

Ҳаммадан ёмони семизлик ва тўқликдир.

Абу Язид Бастомий

Тананг иморати дош бера оладиган миқдорда тановул эт.

Абдурахмон Жомий

Бил, оёқ остингда юрган чумоли
Бир донга гаровдир юз жони-ҳоли.

Хусрав Деҳлавий

Ўн олти йилдан бери тўйиб овқатланмадим.
Зеро, кўп ейиш баданни оғирлаштиради, қалбни қорайтиради, заковатни кетказди, уйқуни жалб этади ва кишини ибодатга заиф қилади.

Имом Шофеъий

Кимнинг ҳиммати-ю муруввати қанчалик кўп бўлса, шунга яраша одамлар унинг кайғусига шерик бўларлар, ҳамдардлик билдирарлар.

Абулқосим аз-Замахшарий

Ҳар қандай одамнинг қалбида сахийга муҳаббат, бахилга нафрат бор.

Яҳё ибн Муъоз

Сўралмасидан берган – ҳақиқий сахий одам, қасос олишга қодир бўла туриб, авф этган – ҳақиқий мард одам.

Ҳусайн ибн Али

Сахий, мардлар ёзса дастурхон,
Ҳатто итга тегар устухон.

Хусрав Деҳлавий

Бахил киши ўз мол-мулкининг қоровули ва ўзгаларга қолдирадиган мероснинг хазиначисидир.

Муҳаммад Зеҳний

Киши қанчалик бадавлат бўлмасин, у хасис ва бахил бўлса, эл ичида обрўсиз ва қадрсиз бўлади.

Абулбаракот Қодирий

Қора тупроқ қаъридан тортиб, то Зухал чўққисигача бўлган дунёнинг ҳамма мушкул масалаларини ҳал қилдим. Мен ҳар қандай макр ва ҳийла тузоғидан қутулиб чиқа олдим-у, аммо ўлим тугунини еча олмадим.

Абу Али ибн Сино

Вақт кескир қиличдир, у ҳеч нарсага қарамай, шартта ўтади-кетди. Сен эса вой-войлаганча қолаверасан.

Қози Аҳмад Фаффорий

Ўтиб борар ажиб умр карвони,

Кўлингдан чиқмасин шодлик замони.

Умар Хайём

Инсон токи ўзини майда гап, ўчакишиш, жанжал, шикоят, норозилик, оҳу-воҳлардан озод қилолмас экан, у ифлос ва пастлик табиатидан халос бўлолмайди.

Абу Али ибн Сино

Макаримул ахлоқ қуйидаги ўн хислатдан иборатдир: саховат ва ҳаё, ростгўйлик ва омонатни жойига бериш, камтарлик ва рашк, шижоат ва ҳалимлик, сабр ва шукр.

Али ибн Абу Толиб

Ёмонлик бутун нуқсонлар мажмуидир.

Ҳусайн Воиз Кошифий

Кўрқув билмайин десанг, ёвузлик қилма.

Қобус

Ким ёвузлик уруғини сепса, пушаймонлик ҳосилини йиғар.

Саъдий Шерозий

Назокат тайёрлади.

Магнит оқимларининг кўпайиши, атроф-муҳитдаги геофизик ўзгаришлар, атмосфера босимининг ўзгариши, ҳаво ҳароратининг мўътадил эмаслиги, инсон саломатлигига салбий таъсир кўрсатиб, организмдаги биоритмларнинг бузилишига, кайфиятнинг тушиб кетишига, уйқунинг ёмонлашишига олиб келиши мумкин. Кўпчилик беморларда юқоридаги ўзгаришларга боғлиқ равишда умумий аҳволнинг ёмонлашиши, қон босимининг кўтарилиши ёки пасайиши, юрак, бош, бўғим, умуртқа ва бошқа соҳалардаги оғриқларнинг кўпайиши, тушқунлик кайфияти, руҳий касалликларнинг тез-тез қўзғалиши кузатилади.

Ҳозирги пайтда ҳавода магнит оқимлари пайдо бўлишини, атмосфера босими, ҳарорат ўзгаришларини ва бошқа табиат ҳодисаларини олдиндан билиш имконига эгамиз. Шунинг учун уларнинг инсон соғлиғига салбий таъсирининг олдини олиш мумкин. Бу нарсани фақат дори-дармонлар қабул қилиш йўли билан эмас, балки организмнинг кучини ошириш, иммунитетни кучайтириш йўли билан ҳам амалга ошириш мумкин.

Бундай пайтда асосий қоида – бу организмнинг ички имкониятини оширишга ҳаракат қилиш. Бунга жисмоний ҳаракатларни ва чиниқиш муолажаларини кўпайтириш, ишлаш ҳамда дам олиш тартибига амал қилиш, тўғри овқатланиш каби йўллар билан эришилади. Ҳар бир касаллик турида ўз даволовчи шифокорингиз билан маслаҳатлашиб, унинг тавсияларига риоя қилишингиз лозим.

Бугунги суҳбатимизда ҳавода геофизик ўзгаришлар юз берганда, яъни магнит оқимлари кўпайиб, ҳаво ўзгарганда юрак-қон томири касалликлари (юрак ишемик касаллиги, қон босими,

МАГНИТ БЎРОНИ

ёшлар орасида кўп учрайдиган вегетатив дистония ва бошқа юрак туғма касалликлари) билан оғриган беморлар билан ўтказиладиган муолажалар хусусида сўз боради:

1. Юқоридаги касалликлар билан оғриган беморлар бундай кунларда жисмоний ҳаракатларни камайтиришлари, кўпроқ дам олишга ҳаракат қилишлари лозим.

2. Шифокор буюрган, доимо ичиб юрадиган дори-дармонларнинг миқдорини ошириш керак.

3. Уларга тинчлантирувчи дориларни кўшиб ичиш мумкин (масалан, “Корвалол”, “Барбовал”, “Сибазон” ва ҳоказо).

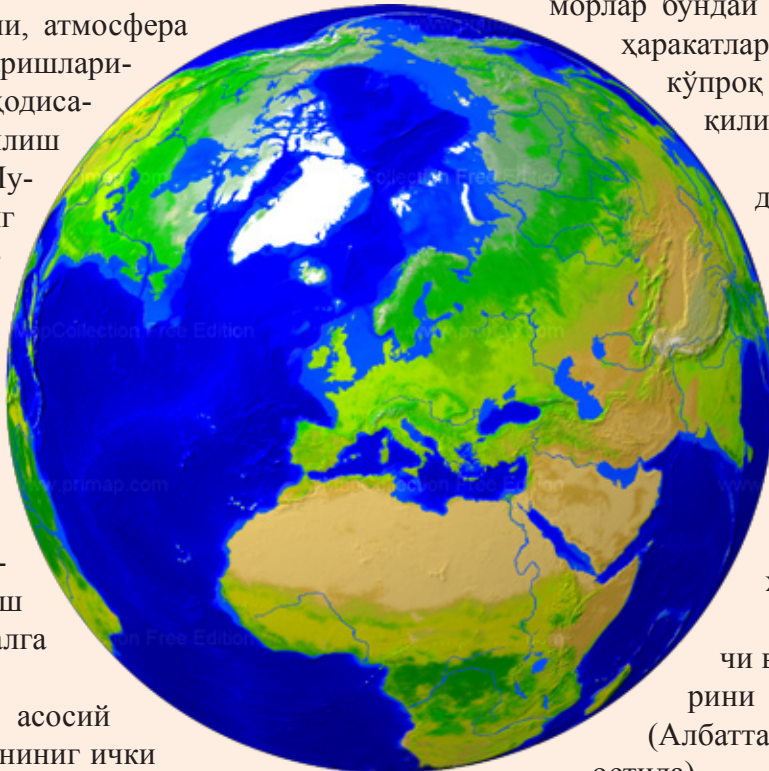
4. Қонни суюлтирувчи воситаларнинг миқдорини ҳам ошириш лозим. (Албатта, шифокор назорати остида).

5. Доимий қабул қилинадиган дориларга қўшимча равишда қон томирларни кенгайтирувчи воситаларни қабул қилган мақул.

6. Массаж ва даволовчи машқлар билан шуғулланиш яхши фойда беради.

Азиз муслималар! Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, атмосферадаги геофизик ҳолатлар ўзгарганда инсон ўзида юз берадиган ўзгаришлардан кўрқмаслиги, уларнинг олдини олишга ҳаракат қилиши керак.

Раъно Тожибой қизи тайёрлади.

МИЛЛИЙ ЛИБОСЛАР ТАРИХИ

Миллий либосда миллатнинг ўзига хос тарихи ва маданияти акс этади. Бундан ташқари, либосда миллатнинг келиб чиқиш тарихига бориб тақалувчи анъаналар, ижтимоий муносабатлар, урф-одатлар намоён бўлади.

Маълум бир тадбир учун мўлжалланган либослар эса миллатнинг эътиқодини ўрганишда ёрдам беради. Миллий либосларимизнинг кўриниши асрлар давомида шаклланиб келган. Унинг баъзи бир элементлари, декоратив безаклари ва ранглари она заминимизнинг табиати ва иқлимидан дарак беради.

Кийимларнинг тури кишиларнинг ёши, ижтимоий ўрни, макони ва замони, дунёқараши, тўй ва маърака маросимларидан келиб чиқиб танланган. Ҳар бир либосга маълум бир мато, нақш, ранг ва расмлар ишлатилган.

Илмий тадқиқотлар шуни кўрсатдики, тарих давомида миллий либосларнинг анъанавий кўриниши мутлақо ўзгармаган, деб бўлмайди. Либосларда маълум даражадаги ривожланишни, баъзида эса урфдан бутунлай чиқиб кетганини ҳам кўриш мумкин.

Россия империясининг Ўрта Осиё минтақасини босиб олиши ва ўзининг янги харидор бозорини яратиши ўзбек миллий либосларидаги урфнинг ўзгаришига, либослардаги баъзи сифат ва хусусиятларнинг йўқолишига ҳамда уларда умумевропа либосларининг жиҳатлари пайдо бўлишига сабаб бўлди. Совет иттифоқи даврида халқларнинг жуда жипс ҳолдаги муносабатлари ҳам либос ва урфларнинг ўзаро алмашинувиغا сабаб бўлди.

Бироқ асрлар давомида шаклланган миллий урф ва маданият либосларда ўз аҳамиятини йўқотмаган. Миллий нақш, услуб ёки матолар ҳозирги замонавий либосларда ҳам кўп учрамоқда.

Ўзбек замонавий либослари бир хил услубда эмас. Мисол учун, ҳозирги ёшлар замонавий маданиятга мос равишда Европа либосларини кийишмоқда. Лекин барибир ушбу либосларнинг баъзи бир жиҳатларида миллийлик сезилиб туради. Ўрта ёшдагилар XX асрнинг 40-йилларига хос бўлган урфда кийинишни ёқтиришади. Кекса ёшдагилар эса, асосан аёл кишилар кийим танлашда ёшликларидан кийиб ўрганган ва ўша даврга хос миллий кийимларни маъқул кўришади.

Ўзбек аёлларининг миллий либоси уч қисмдан: ичдан кийиладиган кийим (кўйлак, лозим каби), кийим устидан кийиладиган кийим (камзул, нимча каби) ва ташқарига чиққанда кийим устидан кийиладиган кийимлар (паранжи, чиммат, чачвон каби)дан иборат бўлган.

Паранжининг енги кенг бўлган, унинг узунлиги бармоқларгача, ўзининг умумий узунлиги оёқларнинг тўпиқ қисмигача бўлган. Унинг остидан чачвон деб номланган бош кийим кийилган.

Бош кийим сифатида рўмоллардан, бошга ўрайдиган боғлағичлардан, матодан тайёрланган калпоқлар ва дўппилардан фойдаланилган.

Оёқ кийимлар эса теридан тайёрланган махси-кавуш ва резинадан тайёрланган калишдан иборат бўлган.

Ирода тайёрлади.

Фойдали маслаҳатлар

Ёз – тозалаш ва ободонлаштириш мавсуми. Уй бекаларимиз учун махсус тозалаш воситаларисиз ҳам ойналарни ярқиратиш борасида бир нечта тавсиялар:

- Агар ойнангиз тозаликдан ярақлаб туришини истасангиз, уни ювиш учун ишлатиладиган сувга озроқ крахмал қўшинг.
- Ойналар намланиб, қишда эса музлаб қолишининг олдини олиш учун уни глицерин ёрдамида артиш лозим.
- Агар ойна музлаб қолса, уни дарҳол туз билан артинг. Муз эригач, куруқ мато билан артиш тавсия этилади.
- Ойналарни пиёз суви қўшилган сув ёрдамида артсангиз, уларга пашша ва чивинлар яқинлашмайди.
- Ранг берилган ойналарни сув ва озроқ истеъмол сиркаси аралашмасида артиш мумкин.
- Бўр ва тиш ювиш кукуни кўп қўлланиладиган, ойнани яхши тозаловчи воситалар ҳисобла-

нади. Бунинг учун 2-3 ош қошиқ бўр ёки тиш ювиш кукунига 1 стакан сув аралаштирилади. Ушбу аралашмага ботирилган мато билан ойна тозаланади. Артилган ойна қуригандан кейин куруқ ва юмшоқ мато ёки газета билан тозалаб артилади.

- Кўзойнак ойналари намланиб қолмаслиги учун қуйидаги аралашма билан ювилгач, тоза фанель (ёки майин мато) ёрдамида артиб олинади. Аралашма: 3 қисм глицерин, 7 қисм суюқ совун ва бир неча томчи скипидар (ўткир хидли суюқ модда).

- Тозалаб ювилган биллур идишларни кўк крахмал (синька) теккизилган юнгли мато билан артилса, идишлар янгидек ярақлаб қолади.

- Шиша кўза ва графинларнинг туби яхши тозаланишини истасангиз, бир неча хом тухум пўчоғини илиқ сувга солиб, уни идишга қуйинг, сўнг идишни яхшилаб силкитинг. Натижада ингичка оғизли идишларингизнинг туби топ-тоза бўлади.

Таом тайёрлаётган чоғингизда:

- Помидор пўстидан тез ва осон ажралиши учун бир-икки дақиқага қайноқ сувга солиб қўйинг. Шундан сўнг помидорнинг арчилиши осон бўлади ва кўп вақт талаб этмайди.
- Нўхатни илиқ сувга ивитиб қўйиш лозим. Агар у янада юмшоқ бўлишини истасангиз, чой қошиқ учида истеъмол содасини қўшиб ивтинг.
- Агар тухумда ёриқ пайдо бўлган бўлса, уни тузли сувда пиширишни маслаҳат берамиз.
- Сабзавотларни баланд оловда қовуриш лозим. Шунда сабзавотларнинг сели чиқиб кетмайди ва ўз таъмини сақлаб қолади.
- Консерваланган помидор пастаси банкасини очгандан сўнг моғорлаб қолмаслиги учун унга озгина туз аралаштириш ва устига ярим ош қошиқ мой қуйиб қўйиш лозим.

Гўзал тайёрлади.

ХУШРЎЙЛИК СИРЛАРИ

Мойчечак ва кўзлар

Кўзлардаги шамоллашни даволаш учун икки-уч дона мойчечак гулини идишга солиб, устидан қайноқ сув қуйиб қўйинг. Илик ҳолатга келгандан сўнг ўша сувга кўзларингизни ювинг. Ёки 2 литр қайноқ сувга бир ҳовуч мойчечакни солиб, аралаштиринг, сўнгра ундан чиқаётган буғга 10 дақиқа давомида юзингизни тутиб туринг. Бу муолажа нафакат кўзлар учун, балки юз териси учун ҳам жуда фойдали бўлиб, кўзлардаги чарчоқ ва шамоллашни олиш билан бирга, унинг таркибидаги фойдали моддалар юз терисини тозалайди, юмшатади.

Саримсоқ пиёз ва микроблар

Саримсоқ пиёзда танани микроблардан муҳофаза этиш хусусияти кучли. Ундан хуснбузарларни йўқотишда ҳам фойдаланиш мумкин. Бунинг учун хуснбузар чиқа бошлаши биланоқ унинг устига саримсоқ пиёзнинг сувини суртиб қўйиш кифоя.

Ирода тайёрлади.

ЎРАМА КЎК СОМСА

Керакли масалликлар:

Хамирага: 1 стакан илиқ сув, 1 стакан илиқ сут, 1 чой қошиқ сирка, 5-6 қошиқ ўсимлик ёғи, 1 чой қошиқ туз, ун.

Қиймасига: Исмалоқ (шпинат), таъбга кўра қуйрук, туз, зира, кашнич, майдаланган мурч, 2 дона ўртача катталиқдаги пиёз.

Хамир орасига: 75-100 гр эритилган маргарин ёки сариёғ.

Устига: 1 та тухум сариғи ва озгина седана.

Ўртача қаттиқликдаги хамир қоринг. Хамир юмшоқ бўлиб кетмаслиги керак. Хамирни силлиқ бўлгунича яхшилаб муштланг. 10-15 дақиқа тиндириг. Бу орада қийма тайёрлаб олинг.

Исмалоқ ва қуйрукни майда қилиб тўғранг. Пиёзни ҳам майда кубик-кубик шаклида тўғранг.

Туз, зира, мурч, майдаланган кашнич қўшиб, аралаштириг. Тинган хамирни 2-3 бўлакка бўлиб, юпка қилиб ёйинг. Ёйилган хамирга эритилган сариёғ суртинг.

Хамирнинг бир четига қиймани бир текисда солиб, икки бармоқ қалинлигидаги рулет шаклида ўранг. Ўзингизга маъқул катталиқда бўлақларга бўлиб чиқинг. Устига тухум сариғини суриб, седана сепинг.

Аввалдан 200-220 даражада қизитилган духовкада қизаргунча пиширинг.

Гўзал тайёрлади.

